DEBITA

DEO

AB

Humano Intellectu

SUMMA

VENERATIO

OB

Sapientiam præsertim ac Potentiam.

Authore Nobili Anglo. *S. R. S.*

Boyle.

LONDINI,
Impensis *Richardi Davis* Bibliopolæ
Oxonienſis. 1684.

MVSEVM
BRITAN
NICVM

TRADUCTORIS
PRÆFATIO
ad Lectorem.

HAbes hic, amice Lector, Philosophi *verè* Christiani *aureum planè de ea, quam Deo ob sapientiam, potentiamque debemus, reverentia, tractatum. Quem*

Nocturnâ versare manu, versare diurnâ,

operæ tuæ pretium futurum est longè maximum: eo enim pietatis sensu ni saxeus omnino sis, animum percellet tuum, ut in alium te, rerum hîc descriptarum frequenti lectione, mutandum omnino confidam. Sed neque tantum ubique ferè hîc invenies quibus cor etiam adamantinum emollitum cedat, at plurima etiam passim

ſparſa quibus intellectus non recreetur modò, ſed & rapiatur in admirationem: quam multa enim ſcitu digna de Cœlis, de ſtellis cæteriſque Dei operibus poſiturus tibi eſt ob oculos hic tractatus! quædam etiam complectitur omnino ad rem, de mundorum multiplicitate, de novarum creaturarum, quoad omnia ab iis quæ nunc exiſtunt, diſcrepantium creatione, quibus omnibus vel ipſi etiam curioſitati fiat ſatis ſuperque: cæterum quam doctè, acutéque ſcribat prænobilis hic author novit Anglia, novit Gallia, novit Italia, nec Europa tantum tota ſed & orbis prope univerſus, quàm verò Chriſtianè, pi que vivat tum aliæ ejuſdem lucubrationes fidem faciunt, tum hæc ipſa quæ tuis jam præ manibus eſt, locuples erit de

novo

novo teſtis : plurima enim de Dei & ſapientia, & potentia ne obiter quidem ab aliis commemorata exhibet, quibus & ſyncerior divinorum attributorum idea in nobis generetur, & amor noſter fortiùs alliciatur, & ea demum concitetur admiratio non quæ ignorantiam agnoſcat ſui cauſam, ſed quæ ab ipſa clariore jam, altioréque Dei notitia ducat originem.

Porrò monendus hîc, amice lector, es, me quidpiam præter authoris opinionem hoc in opuſculo auſum eſſe, non tamen temere ni fallor, nec præter tuam : quædam enim, frequentiùs quàm par erat, exiſtimârat is inculcata, aut quod non iisdem omnia temporibus conſcripta forent, repetita etiam interdum, quæ quidem prætermittere omnino, aut certè contrahere ſta-

tuerat: ſed quorum ego ſeu contractionem, ſeu omiſſionem in lectoris emolumentum minimè fore ratus, authorem oravi, atque exoravi demum ut meæ rem deciſioni permitteret: cum itaque perpauca animadverterem repetita, ac ſimili in argumento, quædam etiam, ut altiùs inſideant animis, neceſſariò contenderem eſſe repetenda, id tandem effeci ut author exemplar Anglicanum relinqueret prorſus immutatum: quod ubique proinde exprimere impigrè conatus ſum eo ſcriptionis genere quod propoſito h'c argumento maximè conveniat. Vale itaque & nobilem hunc magni ingenii fœtum veſte à me Latinâ donatum amplectere, ama, fove.

Tibi addictiſſimus

D. A. M.D.

Præmonitio.

NON erit, ut ſpero, cur abruptum nonnihil hujuſce tractatûs exordium quiſquam demiretur, ubi reſciverit, integrum hoc opuſculum nihil eſſe aliud quàm quoddam diſſertationis cujuſdam fragmentum, à qua quibuſdam de cauſis hâc ſeparatum formâ fuerat: Sub qua inchoatum tantum rudimentum haberi debet; ea enim eſt hujuſce argumenti nobilitas, ac ſublimitas, majeſtáſque tanta ut non exiſtimarit author prima ſua de eo cogitata publici juris eſſe facienda, donec accuratè eadem recaſtigarit emendarítque, paucóſque adeò in iis nævos reliquerit quàm per argumentum tam latè patens, ac ſublime ſuóque adeò impar ingenio liceret: diſſolutæ, ex quibus hic tractatus conſtant, ſchedæ, diſſitis & temporum, & locorum in-

tervallis exaratæ fuêre, præcipitantérque, ac raptim quasi consutæ: adeò ut dum posteriores implerentur, priores sæpe ad manum non adessent: si qua igitur è multis minùs aptè collocata fuerint, aut etiam fortè repetita, digna, spero, veniâ futura culpa est, utpote quæ excusari facilius possit, quàm ab authore in tali rerum situ vitari poterat. Postremò præmonitum te velim duos illos aut tres longiores locos * parathesibus inclusos, authoris consensu, atque etiam consilio, præteriri posse, quòd conjecturæ tantùm quædam sint, eorúmque in gratiam scriptæ, & hîc insertæ, quos *virtuosos* vocant, ac audaciores ejusmodi speculationes amant.

* *Parathesium notæ ejusmodi sunt.* [ ]

DE

Summa quam humanus Intellectus Deo debet VENERATIONE.

INgenuè hîc loci dicam ac indignabundus nec abſque ſtupore aliquo, eſſe quoſdam homines, & Theologos quidem nonnullos qui non animadvertentes vel quid Deus, vel quid ipſimet ſint, de divinis attributis non minùs liberè, ac impræmeditatò, quàm de Geometricis mechanicíſque figuris garrire auſint: adeò ut etiam ii qui minus ſibi arrogant, loquantur quaſi naturam, perfectionéſque incomparabilis illius, ſupremíque *Entis* comprehendere intellectu ſuo poſſent: de quibus quantumvis abſtruſis non aliter opinari, ac differere audent, quàm de iis rebus, quæ aut intellectûs humani acumen unanimi omnium hominum conſenſu non tranſcendunt,

dunt, aut inter familiaria, obviáque quotidie ſenſûs objecta reperiuntur.

Hæc autem eorum hominum incogitantia, aut arrogantia potiùs variis quidem modis, ſi per otium liceret, demonſtrari poſſet: duos autem hoſce tantùm impræſentiarum adhibebo: docebo itaque primùm veroſimillimum eſſe varia exiſtere in Deo attributa, adeóque & perfectiones adhuc nobis incognitas, tum eorum attributorum, quæ aliquatenus novimus effectus eſſe adeò abſtruſos, ac proprietates adeò ſublimes, ut captum humanum longè multúmque tranſcendant: unde authorem nec mirari ſatis, nec pro meritis venerari poſſumus.

Ut igitur ab altero propoſitorum exordium ducam: cùm geminis præcipuè modis divinorum notitiam attributorum aſſequi poſſimus, contemplatione ſcilicet ipſius operum, *verbi*que divini ſtudio, pro dubio omnino haberi poſſe puto, utrum alterutrum, an utrumque horum omnes illius perfectiones indicare nobis poſſit.

Ac primò quidem licèt Philoſophi ſat conformiter rationi poteſtatem, ſapientiam, bonitatémque Dei ex characteribus, conſpicuis ejuſdem operibus inſcriptis, deduxerint, verumtamen cùm ipſorum divinorum attributorum, quæ creaturæ indicant, participa-

ticipatione aliquâ licèt imperfectâ similitudinéque ipsæmet gaudeant, cúmque divinæ, ut ita loquar, fœcunditas naturæ ea sit, cujus excellentia participari, aut exhiberi nescio quot modis possit, quî nobis constare queat non inesse *enti* adeò perfecto, adeò exuberanti, ac pleno, dotes plurimas perfectionésque ? quas ne adumbravit quidem, aut expressit in aspectabili hoc mundo ullâve illius parte nobis notâ : quod eo faciliùs is admiserit qui perpenderit secum quædam divina attributa nobis nota, ad creaturas relata, vix aut ne vix quidem, ab imperfecto intellectu nostro detegi posse, nisi earum rerum consideratione quas Deus reipsâ fecit : ut, si ponamus non majorem in Angelis ante jacta aspectabilis hujusce mundi fundamenta, quàm in hominibus jam notitiam, vix existimarent ii inesse Deo creandæ materiæ potentiam [de qua perpauci, si omnino ulli, Peripateticorum, Epicureorum, ut alios antiquos Philosophos omittam, vel somniasse quidem videntur,] producendíque in eadem motûs localis, si præsertim attentiùs perpendamus quàm graves conceptum naturæ, ipsiúsque *esse* utriusque comitentur difficultates : longéque adhuc minùs, quantum quidem conjectura assequi licet, potuissent rescire præmemorati Angeli quî anima rationalis, corpúsque humanum

manum in ſe mutuò agant. Unde verò ſanè non abſimile fit, ſi Deus alios creavit mundos, aut potiùs vortices præter eum in quo vivimus, & quo ambimur [quis enim ſcit annon alios reipsâ condiderit] quibuſdam creaturarum eos componentium varia fortè impreſſiſſe, inſcripſiſſéque attributa, quorum nos ne minimam quidem notitiam attigimus, eorum operum ope quæ novimus: ſed de his plura inferiús.

Facile equidem admiſerim [ut alterum, quo divinorum cognitio attributorum acquiritur, modum exponam] revelationes, quas Deus ſacris in ſcripturis dignatus eſt nobis impertiri [quas exploranti omnia ſpiritui etiam τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ *profunda Dei* acceptas referre debemus,] diſtinctè dilucidéque docuiſſe nos de adoranda authoris majeſtate non pauca, quæ merum naturæ lumen, aut non omnino, aut perobſcurè nobis indicaſſet: ſacra quidem ſcriptura aſſerit Evangelii præcones declaraſſe hominibus totum Dei conſilium [quantum ad eorum ſalutem neceſſarium erat] ſed nuſquam ait totam eos Dei naturam aperuiſſe, qui lucem *inacceſſibilem* habitare dicitur, quam humanæ ſpeculationes penetrare neque-

1 *Cor.* 11. 10.

Act. 20. 27.

1 *Tim.* 6. 6.

nequeant, quam fortè ob cauſam Judæi proprium Dei nomen ineffabile eſſe voluerunt ut naturæ ejuſdem *incomprehenſibilitatem* ſignificarent: quorum quidem opinioni licèt manus non dem, animadverti tamen oportebit non eſſe eam traditionem merè talmudicam, cùm neque ipſe mundi ſervator, neque ejuſdem Apoſtoli [quos toties de Deo loquentes novum teſtamentum inducit,] expreſſerint inter loquendum, aut cum ipſo, aut de ipſo, *nomen Tetragrammaton*, aut quatuor literarum: ſed ne conjecturis immoremur, ſcriptura ipſa quæ res divinas adeò illuſtrat, ut evangelium, lux ipſa dicatur, ſcriptura inquam nos docet res à nobis ex parte tantum hîc cognoſci in ænigmate ac quaſi in ſpeculo, tantúmque abeſſe ut divinam comprehendere naturam poſſimus, ut ipſam etiam ejuſdem providentiam aſſequi nequeamus. *1 Cor.* 13. 12. *Job.* 11. 7. *Rom.* 11. 33.

His ferè moveor ut credam poſſidere Deum incognitas nobis perfectiones: quæ quidem opinio confirmabitur non parùm ex objectionis cujuſdam præcipui momenti ſolutione: objici enim ſcio poterit, præter duos mox propoſitos modos quibus attributorum divinorum notitiam aſſequi poſſumus, tertium quemdam excogitari poſſe

poſſe his præponendum: ſi nimirum *entis* ſummi, aut infinitè perfecti ideam nobis ipſi exhibeamus, quæ cogitabiles quaſcunque perfectiones complectatur, ita ut nova nulla ſuperaddi poſſit: at quamvis non ægrè concedam, hanc maximè genuinam eſſe quam fingere mihi poſſim Deitatis ideam; nihil tamen impedit quo minus varia poſſint eſſe attributa quæ licèt hac generatim ideâ contineantur, nobis tamen peculiariter non ſint nota: fateor equidem, quoties quocunque demum modo divina quæpiam perfectio nobis innoteſcit, concludi à nobis non immeritò poſſe contineri eam in ampliſſima illa *entis* ſummè perfecti notione: fieri tamen poteſt ut ſola *generalis* illius ideæ contemplatione perfectionis illius notitiam nunquam aſſecuti fuerimus: hanc enim *particularia* tantum peperierunt; quare detectæ de novo perfectiones reducuntur veriùs ad eam, de qua agimus, notionem, quàm ab eadem derivantur.

Ex hactenus dictis, exploratum, ni fallor, habes, varia poſſe eſſe in Deo attributa, variáſque perfectiones, ac excellentias nobis ignotas: non abs re nunc fuerit docere, diverſorum quæ in Deo novimus attributorum, imperfectam admodum homines habere notitiam, ſi præſertim ea divinæ eorundem

eorundem cognitioni comparata fuerit: quod nemini mirum videri debet cùm ea peculiari ſibi modo poſſideat, longéque exuperante eum, quo nos ea poſſidemus, modum, aut adumbrata potiùs quædam eorum veſtigia.

Nec per propoſitam mihi brevitatem, nec per ingenii mei vires id peculiariùs de omnibus divinis perfectionibus aliquouſque nobis notis efficere licet: ſat itaque, ſpero, fuerit rem totam ex geminis divinis attributis maximè notis illuſtrare, potentiâ ſcilicet Dei, ac ſapientiâ: quæ duo attributa idcirco ſeligo, quòd ea homines intueantur ut præcipua, ac primaria, quæque magìs revereantur, & ſuſpiciant; quòd ea nobis ipſi conferre nequeamus ut varias alias virtutes, perfectionéſque conferre nobiſmetipſis poſſe nos exiſtimamus: nemo enim eſt qui non credat poſſe ſe eſſe æquè caſtum, temperatum, juſtum, atque ut verbo dicam, æquè bonum ac ipſi placuerit: cùm hæ virtutes à proprio uniuscujúſque arbitrio pendeant, contra nemo eſt qui neſciat in ſua non eſſe ſitum poteſtate, ut tam doctus, ſapiens, poténtſque ſit, quàm eſſe cuperet: unde non immeritò quivis concludit hanc *potentiam*, *ſapientiámque* & oriri à natura ſuperiore, & eandem indiciis haud obſcuris indicare: ſa-

pientiam

pientiam Dei, potentiámque, prodentibus ipsius circa creaturas tum corporatas, tum corporis expertes, operibus.

Multiplicium potentiæ divinæ effectuum per propositam mihi brevitatem duos tantùm tréfve commemorare licebit, qui licèt oculatis sat pateant, attentiùs tamen obſervari non ſolent; ſunt autem duo hi, *immenſa ſcilicet ſubſtantiæ corporatæ quantitas* quam *potentia* divina in fabricam univerſi paràrat, & magna vis motûs localis eidem impreſſa, atque in ea *ordinata*, ſeu *regulata*.

Ac primùm quidem vaſtiſſima illa ponderoſiſſimæ materiæ maſſa, ex qua mundus hic corporeus conſtat, peritum, oculatúmque contemplatorem non poteſt non rapere in admirationem: ea univerſi pars, quam dioptrarum ope oculus humanus detegit, infinitæ propemodum capacitatis extentioníſque eſt, quod ſanè non admodum ægrè is admiſerit, qui aliquam iis, quæ optimi Aſtronomi, tum antiqui, tum recentiores tradunt, fidem adhibet: fixæ primæ magnitudinis ſtellæ, quæ vulgaribus oculis lucentium inſtar bracteolarum apparent, juxta peritiorum ſupputationem centies & ampliùs integrum terræ Globum, mole ſuperant: quantumvis autem exiguæ, ſcintillantes illæ ſtellulæ nudo oculo videantur, apparebunt, quod verosimiliter mirabere,

longè

longè adhuc minores per teleſcopia conſpectæ, quæ diſcuſſo falſo illo die, quo inermi oculo, prout pingi ſolent, objiciuntur, eaſdem nobis totidem quaſi maculas, aut puncta luminis phyſica, ſpectandas exhibent: quinetiam Sol, quem aliquot milliariuin millionibus, nobis propinquiorem eſſe aliis ſtellis fixis omnes admittunt, licèt in minore hac diſtantia conſpectus vix ſemipedalis videatur, à communi tamen Mathematicorum turba creditur centies pluſquam & ſexagies terrâ major: quid quod juxta recentiorem quorundam accuratiorum ſupputationem octies, deciéſve millies Globo terraqueo habetur major: quem & ulterior fortè obſervatio vaſtiorem adhuc oſtendet.

Conſtátque omnino ex parallaxibus, aliiſque probationibus, Globum hunc terraqueum quem incolimus, ac ſæpe mundum dicimus, licèt in tot ingentia diviſum imperia, regnáque, & maria, complexúmque conformiter opinioni magis receptæ circuitu ſuo milliarium Germanicorum 5400, hoc eſt cubicorum ſolidorum 10, 882, 080, 000. cujus etiam peripheria juxta recentiorum obſervationes major ſit, creſcátque ad milliaria, 26000, conſtat inquam hunc Globum non modo non eſſe notabilem univerſi partem, ut Phyſici inſtar puncti ſit, ſi ei comparetur:

paretur: quinetiam majorum illorum orbium ſolis, fixarúmque ſtellarum, omniúmque præterea ſolidarum in mundo maſſarum ſimul congeſtarum in unam, minor fortè ad fluidas univerſi partes proportio foret, quàm nucis ad oceanum: quod revocat mihi in mentem præſtantiſſimi cujuſpiam ex recentioribus aſtronomi, ſententiam: aſſerit itaque is omnes firmamenti ſtellas, ſi unum in corpus coaleſcerent, ac in eodem in quo nunc terra loco, collocarentur, ſi Globus hic convenientem ad diſtantiam diſponeretur, futurum ut non majores ſtellâ primæ magnitudinis viderentur. Quamvis autem hæc ita ſe habeant, monendus es locutum hactenus me eſſe de conſpectâ tantùm à nobis *univerſi corporei* parte: addam itaque inſuper, quantumvis vaſta hæc videatur, quicquid oculus opticis etiam tubis præſtantiſſimis adjutus detexit, nequaquam id mundum nobis adeò latè patentem amplúmque exhibere, quàm perfectiora deinceps teleſcopia haud dubiè exhibebunt: atque etiam tum viſibilis hæc mundi pars ab ipſa totius *univerſi* mole plurimùm diſtabit: cui Carteſiani, ac nonnulli alii recentes Philoſophi nullos præſcribi limites volunt: Mundum enim corporeum, ut ipſi quidem loquuntur, indefinitum, utráque

omnes

omnes terminos ab hominibus assignabiles productum tenent.

Ab immensa universi extensione gradum nunc facio ad contemplandam stupendam omnino *motûs localis* quantitatem quam divina potentia ejusdem partibus impressam tuetur ac conservat: qua de re judicare aliquatenus poterimus tum ex majorum coporum velocitate, tum ex motu licèt nonnihil discrepante plerorúmque aliorum universi corporum.

Quod autem ad prius spectat: Minima commemoranda à me velocitas ea futura est quam Copernicana hypothesis admittit: cum juxta hanc ab occasu in ortum suo super axe terra moveatur [alii enim ejusdem motus huc non spectant] horarum quatuor supra viginti spatio: hic tamen Globus terraqueus quem magnum adeò putamus ut *mundum* plerumque dicamus, quíque, ut superius observatum fuit, juxta recentiorum Mathematicorum calculum milliarium sex septémve supra viginti millia circuitu suo complexus est, hic inquam Globus terraqueus, vel certè pars ejus aliqua, tanta pernicitate gyrat ut doctissimus *Gassendus* fateatur punctum in terræ æquatore situm, *minuti secundi* spatio ad ducentesimam ferè hexapedam, hoc est, ducentesimum supra millesimum pedem

pedem moveatur: adeò ut Globus è tormento bellico emissus vix tantâ per aerem celeritate voliter.

Sed ut aiebam terræ motus omnium tardissimus est, cùm fixarum pernicitati comparari nequeat, si cum omnibus ferè astronomis viginti quatuor horarum spatio eas circa terram gyrare posuerimus: si enim admiserimus distantiam à celeberrimo *Tychone* accuratiore multò antiquis mathematicis observatore, nos inter ac firmamentum quatuor supra decem, millia semidiametrorum terræ complecti; *fixa* in æquatore, ut *Mullerius* supputat, horâ unâ milliarium 3153333 percurrit, adeóque unico horæ minuto ducenta quinquaginta quinque supra quinquaginta duo millia, unicóque *secundo*, quod simplici arteriæ in sano homine pulsui respondet, milliaria 875. qui motus ter millies ferè velocior est motu Globi è tormento bellico emissi: fateor equidem juxta Ptolomaicam hypothesim fixam in æquatore percurrere uno secundo tres tantùm terræ diametros; at juxta eruditum, accuratum, doctúmque *Ricciolum* hæc *fixæ* velocitas quinquies major est in Ptolomaica hypothesi: ex mente enim *Riccioli*, ejusmodi *fixa*, de qua hîc loquimur minu-

Almag. lib. 9. Sect. 4. c. 6.

to

to ſecundo, aut unico arteriæ pulſu milliarium Germanicorum 157282 percurrit; hoc eſt Anglica milliaria octo & centum, millia ſupra ſexcenta & viginti novem.

Superaddam autem hîc loci, quod minus fortè à te obſervatum eſt eam *univerſi* portionem quæ vulgo quieta habetur, cui tamen motus reipsâ impreſſus eſt, tantam eſſe, ut quantitas *motûs localis* corporibus illis in ſpeciem quieſcentibus diſtributi æquare fortè poſſit, aut etiam ſæpe rare quantitatem motûs à primo motore ſtellis ipſis fixis impreſſi, licèt circa terram eâ ſtupendâ eas velocitate volvi ponamus, quam Ptolomaici, & Tychoniani ipſis aſcribunt: omnino enim ea ſum in mente ſtellas fixas, & planetas, aut ſi mavis omnes mundanos Globos, ſive lucidos, ſive opacos, quibus terram aſcribo exiguam admodum cum *interſtellari univerſi* parte habere proportionem: quamvis autem hos omnes Globos ſolidos admitterem, licèt vix cujuſpiam ex iis ſoliditas probari poſſit; Carteſiani enim exiſtimant ſolem, [quem fixam ipſi ſtellam putant, ac ejuſdem proinde probabiliter naturæ cum reliquis] eſſe ſummè fluidum: quamvis inquam hoc darem, animadverti tamen oportebit unumquemque illorum orbium fluido ambienti ſeipſo longè capa-

capaciori innatare, quare fluida *universi* portio ſolidam longè multúmque mole ſuperabit: ſi autem attentiùs perpendamus quæ ſit fluidi natura, fluidi inquam ut fluidi, comperiemus in eo eam eſſe poſitam quòd minutas partes perpetuo in motu habeat, varióque, hac & illac, huc & illuc: quare licèt ipſum liquoris integrum corpus quieſcere videatur, minutæ tamen conſtituentéſque liquoris partes, perpetuo in motu ſunt, permutato inter ſe in vicem ſemper ſitu, ut fusè non ita pridem probatum eſt in tractatu, *Hiſtoria fluiditatis & firmitatis*, inſcripto.

Quia autem quantitas motûs à corpuſculis fluida corpora componentibus participati vulgo minùs obſervatur ab ipſis etiam Philoſophis, non abs re fuerit hîc loci ſuperaddere quàm magnus, veheménſque partium fluidi corporis motus ſit [cùm fortè aggregatum ex his particulis quietum apparet] ſuſpicari nos poſſe ex diſturbatis ordinariis earum motibus, aut inſolitum in modum concitatis: hoc obſervare licet in ſumma vi, miríſque effectibus furentium ventorum, turbinúmque qui tamen quaſi rivuli tantùm quidam ſunt, vorticéſque inconſpecti aeris, cujus ſingulæ inſenſibiles partes à cauſis accidentariis determinantur ad motum, aut pe

linea

lineam rectam, aut ferè rectam, aut quasi commune circa centrum: sed exemplum longè magis conspicuum suppeditabit nobis cuniculus pulvere nitrato instructus, in quo flamma, aut subtilis quædam substantia ætherea, quæ in aere nunquam deest, licèt utrumque corpus fluidum sit, pulvisque fortè unica ignis scintillula accensus, rapido adeò, vehementíque cietur motu, ut ejus vi ingentia ædificia, spissíque muri momento temporis in aera succutiantur, solúmque ipsum firmissimum, aut ipsæ etiam quibus, imposita fuerant, fortè rupes funditùs subvertantur.

At cùm de velocitate illarum flammarum, quasi è tormento bellico explosarum, pronunciare possimus ex pernicitate Globo ferreo ab eodem pulvere nitrato impressâ, quem accuratus *Mersennus*, qui variis rem experimentis exploravit, spatio unius *secundi* percurrere ait hexapedas ferè 75, hoc est pedes 450 per sexagesimam scilicet *minuti* partem: si non absimiliter verò cum Cartesianis sentiamus terram, variósque alios mundanos Globos, puta, planetas suis super axibus motu æthereorum vorticum quibus innatant circumvolvi, facilè admiserimus motum Cœlestis materiæ prope remota terrestris vorticis confinia motæ, longè esse rapidiorem motu terræ ipsius superficiei. Superiùs

Superiùs tamen obſervatum à nobis eſt locum ſub æquatore ſitum, ſi terra ſuum circa axem gyrat, celeriter æquè moveri, atque Globus è tormento bellico explo-ſus moveri ſolet: Si jam Tychonianam ſeligamus hypotheſim, quæ *firmamentum* lucidóſque illos, quibus ornatur, Globos commune circa centrum viginti quatuor horarum ſpatio rotat, Cœleſtis materiæ motus longè major futurus eſt, atque ejuſ-modi quem vix quiſpiam concipiat.

Hæc eo conſilio commemoravimus ut majores, ac nobiliores, de creatoris tum poteſtate, tum ſapientia, ideas effin-gamus: qui tam mirabilem motûs quan-titatem univerſali materiæ impreſſit, im-preſſámque ſemel tuetur ſemper ac con-ſervat; qui non modò furenti oceano ter-minos præſcribit, cui ceu Dominus impe-rat dum ait, huc uſque venies nec ulte-riùs progredieris, hîc confringes tumentes fluctus tuos; ſed quod majoris multò po-tentiæ indicium eſt, motus illos Globorum mundanorum, ac intercurrentium fluidorum ſtupendum adeò in modum rapidos, ita moderatur, ac regit, ut nec molis vaſtitate, nec motûs rapiditate, vel latum unguem à præſcripta ſibi orbita per tot ſecula decli-naverint: quo toto tempore, nullum rota-tile horologium vel per pauculas horas æquè accu-

accuratè, ac ordinatè periodos ſuas deſcripſit Sol, puta, ſub eadem circulari linea, quam *eclipticam* vocant, conſtanter curriculum ſuum peregit; nec deflexit unquam: ſi autem firmamentum ipſum cujus motus juxta hypotheſim vulgarem longè omnium rapidiſſimus eſt, non omninò accuratè adeò viginti quatuor horarum ſpatio periodum ſuam complet, hæc ipſa ipſius mora regularis adeò, ordinatáque eſt, ut ab *Hipparcho* qui ab annis jam bis mille floruit prima *Arietis* ſtella, quæ tum temporis prope ejuſdem initium erat, nondum poſtremum hujus ſigni gradum attigerit.

His itaque de potentia Dei expoſitis, ſupereſt ut de ſapientia ejuſdem paucis agam: hanc enim ſublimiori præditi intellectu ſummè venerari ſolent, quoties eam in hominibus animadvertunt, in quibus tamen adumbrata tantùm, imperfectáque admodùm reperitur.

Dei ſapientia, quæ alicubi à Divo *Paulo*, multifaria, Πολυποίκιλος, meritò appellatur duobus diverſis exprimitur modis, interdum enim *Eph.* 3.10. obviis in objectis adeò manifeſta eſt, ut ſpectatores etiam negligentiores, minúſque attenti, eam obſervare poſſint: alia autem multa ſunt in quibus theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei contegi

possint, atque reipsa absconditi adeò sint, ut non nisi à sagaci attentóque speculatore detegi queant: licèt autem hanc mihi distinctionem adhibere liceat, ei tamen non nimiùm immorabor: variis enim aliis, in rebus utroque isto modo, divinam exprimi sapientiam liquidò constat. *Coloss.* 2.3.

Gemina autem hujus sapientiæ objecta contemplaturi impræsentiarùm sumus, materiales scilicet, ac conspectas, atque inconspectas, ac immateriales Dei creaturas.

Ac quoad priores quidem, quarum collectio mundum corporeum, universum vulgò dictum, constituit, paucis disseram de summo, quo particularia corpora constructa sunt artificio, de magna eorum varietate, numeróque, de earumdem Symmetria, ut mundi partes sunt, de connexione, mutuáque à se invicem dependentia. Licèt autem duobus primis capitibus, non minùs quàm duobus postremis comprehendere possim corpora plurima tum inanimata, tum vegetativis, ac sensitivis animabus, ut Naturalistæ loquuntur, prædita, brevitatis tamen studio, de iis tantùm creaturis quas animalia dicimus, dissertationem instituam.

1. Cujusvis animalis, ac humani præsertim corporis structura curiosa adeò est, ac

ac exquisita ut nemo nisi oculatus dissectionis ex arte factæ, atque anatomicè consideratæ testis præstanti simum mirabilis hujusce machinæ artificium concipere, vel fingere sibi animo possit.

Hàc autem de re cùm alibi fusiùs disseruerim, verbo hîc tantùm dicam, neque hyperbolem, quod dicturus sum sapiet ullàm, ut Divus *Paulus*, alium in scopum dixit, [stulta Dei sapientiora esse hominibus, & infirma Dei iisdem fortiora,] ita minimas constructas à Deo artifice creaturas operis ipsius artificio, sapientiáque, humana quævis artefacta longè multúmque superare: quin etiam horologium rotatile nullum quantumvis affabre factum usquam reperias, cujus structura quoad exquisitissimum mechanismi artificium, vel aselli, ranæve corpori comparari queat. 1 *Corinth.* 1. ——————25.

2. Sed divinam sapientiam non ipsa solùm animalium fabrica commendat, sed varietas quoque summa, numerúsque: humanorum enim Architectorum peritia angustis circumscribitur limitibus, atque ad unum fortè tantùm artefactorum genus, aut certè perpauca extendit sese: idem enim Architectus domum ex arte ædificat, qui construendæ navis artificium ignorat: atque ut quotidiana docet experientia majoris

horologii rotatilis conficiendi peritiſſimus quis eſſe poterit, qui minoris fabricandi artem neſciat, multóque adhuc minùs noverit quî ſclopum aviarium, aut molendinum aquaticum conſtrui oporteat.

Jam autem ſummus naturæ author non quatuor tantùm præcipua viventium Machinarum genera creavit, beſtias ſcilicet, aves, piſces, & reptilia inſigniter à ſe invicem diſcrepantia, prout varietas locorum ac regionum in quibus partes ſuas actura erant, exigebat, ſed ſub quovis horum genere reperiuntur quàm plurimæ ſubordinatæ animalium ſpecies, quæ pro particularium naturarum exigentia ab aliis ejuſdem generis notabiliter differunt.

Non ſolùm enim ſtructura bruti, ut leonis, multùm diſcrepat à ſtructura avis, aut piſcis, ſed particularium etiam animalium ejuſdem ſpeciei ſtructura aut mechaniſmus eſt admodùm diſſimilis: cujus rei luculentum ſit argumentum vaſtum illud animalia inter ruminantia, ac non ruminantia diſcrimen, atque inter porcum, & leporem, maximè quoad eorum viſcera, pſittacum inter ac veſpertilionem, cetum & piſcem ſtellarem, cammarum, & oſtream, ut alia jam exempla tacitus præteream: jam ſi variis cum Philoſophis tum recentibus, tum antiquis vegetabilia viventibus aſcribamus;

cùm

cum tanto ea numero ſint, ut ſex ultra eorum millia jamdudum numerata fuerint, multiplicia divini mechaniſmi, ſapientiæque opera, magnâ hâc animatarum machinarum varietate eo conſpicua magis futura ſunt.

3. Nihil autem præſtantiſſimum illorum automatum artificium magis commendat, quàm ipſa variarum, ex quibus conſtant partium Symmetria: animal enim licèt in integritatis ſuæ ſtatu ſpectatum, tanquam machina unica meritò reputetur, *integralis* tamen hæc, ut ita loquar, *machina* ex variis conflata eſt partibus, quarum quælibet ſeorſim, ſubordinata machina huic, vel illi uſui deſtinata dici meritò poſſit: oculus enim quo homo conſpiciendorum capax objectorum redditur, mirandum prorſus inſtrumentum opticum eſt, manus quoque varios adeò tam aptè fabricata in uſus eſt, ut *Ariſtoteli*, inſtrumentum inſtrumentorum ſit: quare *ijotſer habebeoc Jerem.* 10. 16. rerum omnium formator ſummam ſuam ob ſapientiam omninò laudandus eſt, ob ſapientiam inquam, quæ inde vel maximè eluceſcit quòd quodlibet hominis membrum, aut alterius cujuſcumque animalis ita finxerit, ut nihil prohibente impenſo unum in membrum artificio, & illud, aliáque omnia nec mino-

ra, nec majora, atque ut verbo dicam, non aliter fecerit quàm ipſa totius animalis perfectióque integritáſque requirebant: quo manifeſtum omninò fit magnum hunc artificem totam uno intuitu fabricam contemplatum eſſe, intellexiſſéque ſimul ac ſemel, quid potiſſimum ad perficiendum animal atque unumquodque illius membrum requireretur, cui ſimul utrique neceſſaria ſapientiſſimè procurârit.

Cùm plurimi præſtantiſſimi artifices, qui unam aliquam machinam perficere poſſint, nequeant eandem aptam efficere, idoneámve multarum machinarum aggregatarum partem: neque etiam quivis Antliæ fabricator, commodam nautarum uſui Antliam efficere poterit, neque quivis Chymicus qui in officina piſtoris conſtruendi artem furni novit, furnum qui navibus uſui ſit, ritè conſtruet: quinetiam, pendula, ut nemo neſcit, horologia, ponderibus mota, & quorum regulata adeò in *continente* periodus eſt, idem obire munus, hoc eſt, accuratiùs tempus metiri navibus impoſita nequeunt.

4. Quarto inſuper modo ſuam patefacit Deus corporeis in creaturis ſapientiam, mutuâ ſcilicet utilíque alterius ab altera dependentiâ, ac coordinatione: utilis autem hæc dependentia ſpectari poteſt, vel quatenus

tenus partes animalis referuntur ad ſe invicem, integrúmque quod conſtituunt, corpus, vel quatenus diſtincta, diſcrepantiáque corpora ad ſe invicem referuntur, vel à ſe mutuò dependent: ad primum itaque utilitatis genus partium exempli gratiâ humani corporis uſus ſpectat; quæ ita confictæ ſunt, ut præter publica ea officia, functionéſque quas earum quædam in *totius* commodum obeunt, ſtomachus, puta, concoquit alimenta, cerebrum ſpiritus animales reſtaurat, artus movet, aliáſque partes, renes ſuperfluum à ſanguine ſerum ſecernunt, aliæ etiam ſint plurimæ ſibi mutuò ſubſervientes quæ non contemnendam librorum Anatomicorum paginam implent: varios autem partium conſenſus, mutuáſque utilitates ulteriùs ii morbi detegunt, qui dum primariò quidem unam corporis partem afficiunt, ſat apertè oſtendunt alterius etiam ab eadem parte dependentiam licèt minùs hactenus obſervatam: ſecundum utilitatis genus ad eas ſpectat partes quæ ſexuum diſcrimina conſtituant, quæ in mari & fœmina adeò ad ſe invicem referuntur, ut faciſe ſit pronúmque conjicere in utriuſque eas conjunctionem, ſpecieíque propagationem à natura eſſe ordinatas. Temporis fortè diſpendium foret hîc differere de conveniente ſolis diſtantia, ſitu, de obliquo ejuſdem ſub Ecliptica

liptica motu, de compensatione unius rei per aliam à natura factæ, cujus qualitatum excessus noxius alioquin hominibus foret: nimii enim calores siccitásque, in variis zonæ torridæ, adjacentibúsque plagis, regiones eas tum steriles, tum inhabitabiles, ut veteres censebant, redderent, nisi obstarent Etesiæ, quæ regulariter licèt non eodem semper modo per maximam calidioris tempestatis partem spirant: accedunt insuper præter longitudinem noctium, copiosæ, constantésque pluviæ statis temporibus deciduæ, fluviorum limites suos transcendentium incrementa, atque inundationes vasta etiam per spatia, ventíque insuper variis in locis spirantes noctu quidem, à *continente* versus mare, interdiù verò, contra: hæc enim atque alia quædam ita humefaciunt, refrigerántque terram, atque aerem contemperant, ut iis ipsis in locis quæ antiqui verè torrida, atque inhabitabilia existimabant, amplissima etiam regna sint provinciæque & populorum frequentiâ, & camporum amœnitate perquam insignes; sed, ut superiùs aiebam, dispendium fortè temporis foret, nec prosequi licet nunc ea omnia quibus ostendi posset quàm utilia sint homini divinorum operum longè nobilissimo, alia quàm plurima sensibilia Dei opera: sat itaque habuero indicare tantùm

tùm paucis adhuc, quàm multa Deus alia ad hominis, aliorúmque animalium fælicitatem ordinârit: ita juxta consuetum naturæ cursum, agni, hædi, aliáque animalia quàm plurima nascuntur ineunte vere cùm herbæ teneræ sunt, plantæque aliæ faciliùs in pabulum cedunt: idem observare licet in generatione bombycum, quorum ova juxta naturæ institutionem, excluduntur, cùm Mori germinare incipiunt, eáque excludunt folia, quibus prætiosa hæc insecta pasci oportebit: alimenta itaque ipsa tenera sunt, cùm teneri, & vermes ipsi, substantiæque plus, & virtutis acquirunt, prout ipsa viribus & mole insecta crescunt.

Aliud insuper est, quòd licèt aptiorem inter priora locum obtinuisset, hîc prætermittendum minimè puto: præter dicta enim de excellentia corporis humani, aliorúmque animalium, meritò perpenderimus attentiùs, quantò mirabiliùs sit structurâ provecti corporis, semen ipsum animatum.

Omnes siquidem futuræ partes, solidæ non minùs, quàm molles, functiones, actionésque pro re natâ variabiles animalis producendi, durabiliter etiam delineari, ac quasi describi in exigua materiæ in speciem homogeneæ, & reipsâ certò fluidæ portione debent; quod autem hoc naturæ miraculum illustrius efficiat, unaquæpiam latentium harum facultatum, plastica scilicet,

liptica motu, de compensatione unius rei per aliam à natura factæ, cujus qualitatum excessus noxius alioquin hominibus foret: nimii enim calores siccitásque, in variis zonæ torridæ, adjacentibúsque plagis, regiones eas tum steriles, tum inhabitabiles, ut veteres censebant, redderent, nisi obstarent Etesiæ, quæ regulariter licèt non eodem semper modo per maximam calidioris tempestatis partem spirant: accedunt insuper præter longitudinem noctium, copiosæ, constantésque pluviæ statis temporibus deciduæ, fluviorum limites suos transcendentium incrementa, atque inundationes vasta etiam per spatia, ventíque insuper variis in locis spirantes noctu quidem, à *continente* versus mare, interdiù verò, contra: hæc enim atque alia quædam ita humefaciunt, refrigerántque terram, atque aerem contemperant, ut iis ipsis in locis quæ antiqui verè torrida, atque inhabitabilia existimabant, amplissima etiam regna sint provinciæque & populorum frequentiâ, & camporum amœnitate perquam insignes; sed, ut superiùs aiebam; dispendium fortè temporis foret, nec prosequi licet nunc ea omnia quibus ostendi posset quàm utilia sint homini divinorum operum longè nobilissimo, alia quàm plurima sensibilia Dei opera: sat itaque habuero indicare tantùm

tùm paucis adhuc, quàm multa Deus alia ad hominis, aliorúmque animalium fælicitatem ordinârit: ita juxta consuetum naturæ cursum, agni, hædi, aliáque animalia quàm plurima nascuntur ineunte vere cùm herbæ teneræ sunt, plantæque aliæ faciliùs in pabulum cedunt: idem observare licet in generatione bombycum, quorum ova juxta naturæ institutionem, excluduntur, cùm Mori germinare incipiunt, eáque excludunt folia, quibus prætiosa hæc insecta pasci oportebit: alimenta itaque ipsa tenera sunt, cùm teneri, & vermes ipsi, substantiæque plus, & virtutis acquirunt, prout ipsa viribus & mole insecta crescunt.

Aliud insuper est, quòd licèt aptiorem inter priora locum obtinuisset, hîc prætermittendum minimè puto: præter dicta enim de excellentia corporis humani, aliorúmque animalium, meritò perpenderimus attentiùs, quantò mirabiliùs sit structurâ provecti corporis, semen ipsum animatum.

Omnes siquidem futuræ partes, solidæ non minùs, quàm molles, functiones, actionésque pro re natâ variabiles animalis producendi, durabiliter etiam delineari, ac quasi describi in exigua materiæ in speciem homogeneæ, & reipsâ certò fluidæ portione debent; quod autem hoc naturæ miraculum illustrius efficiat, unaquæpiam latentium harum facultatum, plastica scilicet,

aut prolifica virtus, & ultra ad trigesimum, aut quadragesimum fortè annum consopitur, evigilatura tum, ad productionem multarum machinarum ipsi animali perquam similium.

Hanc paratheſim lector præterire poterit.

[Inter corporea hactenus Dei opera de iis tantùm sapientiæ ipsius, potentiæque effectibus disserui, quos in visibili mundo observare est:] Insuper autem perpendere liceat, non Peripateticos modò, sed alios etiam fere omnes Philosophos, mundum finitum credere: licèt autem Carteſiani id affirmare nolint, sed indefinitum potiùs esse velint, hæc tamen opinio, ut alibi effectum est, quandam in exprimenda sententia modestiam potiùs, quam veritatem sapit: mundus enim reipsâ vel certis circumscribitur limitibus atque ita finitus erit, vel nullis uspiam, adeóque & infinitus futurus est: si autem suos mundus limites habet, qui Deum profitentur, cujus solius est infinita potentia, fateri oportebit eum potuisse, ac posse adhuc alios à nostro condere mundos: ipsi porrò Epicurei qui omnipotenti mundi factori, casum, atomósque substituerunt, hanc præcipuè ob causam, quòd cùm causæ condendo mundo pares, atomi scilicet spatiáque non deessent, casus mul-

tos reipsâ mundos, quorum unus noſter eſt, fecerit: ipſos autem Carteſianos, ſi corporeæ ſubſtantiæ, ut docent, indefinitæ ſint, admittere neceſſe erit mundum noſtrum viſibilem, aut ſi lubet, *vorticem*, quâ voce id omne ſpatium quod viſu ſimul ac ſemel attingimus, comprehendo, nihil aliud eſſe quàm partem, ac minimam etiam totius univerſi: quod remotiſſimas, quæ aſpectui pateant, ultra ſtellas maximo intervallo longiùs extendi poterit, quàm ultimi viſibilis mundi limites à terra noſtra diſtent.

Si jam cum recentioribus quibuſdam Philoſophis admiſerimus, alios Deum præter noſtrum condidiſſe mundos, veroſimillimum erit eum multiplicem ſuam illic ſapientiam patefeciſſe operibus multùm diverſis ab iis in quibus hîc eam ſuſpicimus: atque quamvis unicum tantùm ponamus univerſum: ut enim ingens illa quæ oculis noſtris patet ejus portio, nihil aliud eſt quàm pars *aggregati* illius ex omnibus corporibus latiſſimè extenſi: ita ſi poſuerimus cœleſtium Globorum quempiam ſive conſpectum à nobis, ſive ultra aſpectum, peculiaria eſſe ſyſtemata, non futura eſt ea diverſa multùm ſpeculatio. Cùm ſtellarum fixarum plurimæ longiſſimo intervallo remotiores à nobis ſint, quàm planetæ, non omninò abs re fuerit, ſi dixerimus, ut circa ſolem, è fixa-

rum

rum numero nobis proximum integrum planetarum ſyſtema movetur, ita quamlibet aliarum fixarum poſſe alterius cœleſtium Globorum ſyſtematis eſſe centrum: cùm præſertim conſtet quoſdam etiam circa planetas, etiam juxta Aſtronomos ſtellis fixis de quibus quoad molem multò inferiores, alios moveri Globos qui ab ipſis quodammodò pendeant: atque ut nihil dicam de *terra*, quam comitatur luna, nec de *Saturno*, qui ſuos etiam habet comites, omninò conſtat quatuor circa *Jovem* gyrare ſatellites: neque prætermittendum videtur, nullum ex ſecundariis illis minoribúſque, ut ita loquar, planetis, circa *Saturnum*, ac *Jovem* motis oculo eſſe conſpicuum: quapropter antiquis Aſtronomis, qui ante inventa teleſcopia floruerint, ignoti omnes fuêre: jam ſi alia ſint ſyſtemata, ut ita loquar, mundana, præter noſtrum, non abſque ſumma veri ſpecie quis exiſtimârit Deum peculiaria præbuiſſe inexhauſtæ ſuæ ſapientiæ exempla in condendis, regendíſque iis ſyſtematis, quæ fortè & creata ſint, & gubernentur modo diverſo prorſus ab eo quem in cognita nobis univerſi parte obſervamus: præterquam quod *magnes* eſt minerale quoddam quoad varias dotes, affectionéſque non ab omnibus tantùm aliis lapidibus, ſed ab omnibus aliis corporibus non *magneticis* adeò diver-

diverſum, ut vix ex hoc *mundo* noſtro oriundus videatur, ſed in eum ab alio quaſi prolapſus; qui primùm memini Americam detexerunt primo ſuo in illas oras adventu animadverterunt, licèt animalia plurima, plantáſque offenderint, pauciſſimas tamen poſteriorum, ac vix ulla omninò priorum, ejuſdem cum animalibus, Europæis ſpeciei.

Jam in aliis hiſce mundis, præterquam quod cogitare poſſimus primordialem fabricam, eámve ſecundum quam omniſcius Architectus partes materiæ ipſorum primùm contexuit, à noſtri ſyſtematis ſtructurâ, admodùm fuiſſe diverſam: præterea inquam latiſſimum meritò quis concipiat diſcrimen ſubſequentia inter phænomena, effectúſque in quopiam illorum ſyſtematum productos, eóſque quos in ſyſtemate noſtro vulgò intuemur, licèt admitteremus duas tantùm tréſve motûs localis leges in mundis iis ignotis, à legibus in *noſtro* vigentibus diverſas. Si enim exempli gratiâ ſupponamus integrum quodque corpus, ſive ſimplex, ſive compoſitum, magnum, aut parvum, motivam ſemper facultatem retinere, ut Philoſophi plerumque de anima cenſent, cùm humanum corpus movit, utque Epicurei, aliíque multi de atomis, ubi ſemel ſeſe mutuò impulerint, ſentiunt, vis hæc ciendi alio in corpore

corpore motûs, conſervato interim *moventis* motus tanti videbitur momenti iis, qui animadvertunt cauſarum ſecundarum, quæ naturæ phænoma producant, primam ac principem eſſe motum localem, ut ſtatim admiſſuri ſint, ea phænomena mirum in modum diverſa eſſe oportere, utpote à cauſis primariis inſigniter adeò diſcrepantibus orta.

Neque abs re fuerit, ut alium variandi motûs modum addamus, ſi conceperimus Deum creaſſe quaſdam materiæ partes ex ſe quieſcentes, ut Carteſiani, aliíque plurimi Philoſophi materiam naturâ quietam volunt, atque ad quietem determinatam, donec externi agentis vi compellatur ad motum, alias tamen materiæ partes facultate quadam donaſſe non abſimili ei quàm principiis ſuis aſcribunt Atomiſtæ, quæ perpetuò moveri ipſi volunt proprium ipſorum motum nihil prohibente eo quem quieſcentibus excitant in corporibus: Legéſque hunc in modum propagandi motum per corpora aliæ fortè fuerint ab iis quæ in mundo noſtro ſunt conſtitutæ, ita ut media tantùm pars, aut minor etiam, puta tertia motûs *hîc* ab uno corpore talis molis, & velocitatis alii, quod quietum offendit, aut lentius motum communicati, transferenda ſit *illic* à movente, ad corpus quod impellit licèt

licèt reliquæ omnes circumſtantiæ præter leges motûs eædem ſupponantur: neque abſurdum quid adeò eſt quàm prima ſtatim fronte videtur, ejuſcemodi ſuſpiciones fovere: in vulgari enim Philoſophia præterquam quòd motus localis Theoria imperfectè admodùm propoſita ſit non modò nullæ ipſius leges benè, ſed ne conſtitutæ quidem adhuc ullæ omninò ſunt.

Quod autem ad Carteſianas motûs leges attinet, licèt nôrim à multis eas doctis eſſe receptas, eos tamen ſuſpicôr ſummâ potiùs præſtantiſſimi illius Mathematici authoritate motos, quàm ullâ, quæ convincat, ipſarum regularum evidentiâ: cùm mihi quidem earum quædam ob rationes ad alium locum ſpectantes nec manifeſtæ experientiæ, nec ſolidarum rationum teſtimonio confirmari videantur: quod jam ad regulam motûs Carteſianam maximè utilem ſpectat, quæ ſcilicet aſſerit *eandem ſemper in mundo motûs quantitatem eſſe cum corpus movens quodcumque, tantum omninò motûs ſui deperdat, quantum in alio producit*: ejuſdem allata à *Carteſio* probatio ab immutabilitate Dei cùm ducta ſit, metaphyſica mihi nimiùm videtur, neque multùm valida: verèor enim nè latitudo, proprietatéſque divinæ immutabilitatis non ſint nobis adeò notæ ut hoc in caſu ab his argumentum, & à

priori

priori quidem ducere *Carteſio* liceat: quî autem regulæ hæc à *poſteriori* demonſtrari queat, non video: præterquam enim quòd in dubium revocari poteſt utrùm conveniat necne experientiæ variis in exemplis quæ afferri poſſent communicatarum in hoc orbe ſublunari motionum, neſcio quo noſcamus experimento regulas eas quibus motus in cœleſtibus mundi regionibus propagatur, inter omnia ea corpora, quæ ætheream, facilè ſanè maximam *univerſi* partem conſtituunt: cùm itaque Carteſianarum regularum veritas, neque à priori, neque à poſteriori demonſtretur, non video cur rationi diſſentaneum fuerit peculiares quaſdam alias leges *motûs* aliis in *ſyſtematis* & eſſe poſſe, & concipi, idcircò tantùm quòd à Carteſianis diſcrepent, quarum pleræque, ut veriſſimè dicam, necdum ſunt demonſtratæ.

At licèt, ſi hypotheſes, & conjecturas admittamus quales eæ ſunt quas ſuperiùs commemoravimus, nequaquam ſanè abſurdas, non parùm conducere poterunt ad augendas noſtras de rebus divinis ideas; nihil tamen cauſæ eſt cur ad ſpatia imaginaria ultra mundana confugiamus, ut certi ſimus effectus potentiæ, ſapientiæque Dei, ſuis dignos eſſe cauſis, neque adæquatè à nobis intellectos, ſi attentiùs obſervemus innumerabilem illam ac ineffabilem corporum varietatem, ex quibus

quibus vaſtiſſima hujus univerſi moles conſtat: cùm enim maximus omninò eorum numerus ſit, quæ tot diſtinctarum inſtar machinarum haberi poſſint, harúmque plurimæ admodùm complicatæ utpote ſubordinatas non paucas complexæ: dum advertimus hæc omnia, reliquámque mundanam materiam, quovis momento, ſuſtineri, regi, gubernari conformiter naturæ ſuæ, legibúſque catholicis univerſi: dum advertimus inquam *ens* exiſtere quod & ubique & ſemper hoc præſtet omniáque tum abſque errore, tum abſque intermiſſione gubernet: dum inquam hæc omnia attentiùs perpendimus & ſummè venerari, & ſubmiſſimè adorare ſupremum hoc numen cujus hæc omnia nutu fiunt, omninò par eſt.

Non prorſus immeritò olim Epicurei audacter divinæ providentiæ fidem ex eo capite convellebant, quod concipi nequeat, atque adeò incredibile videatur, tot diſcrepantibus diſtrahentibúſque Deos occupationibus poſſe eſſe pares, ut ſcilicet exigente rerum natura ſolem uno in loco lucere juberent, in alio decidere cœlo pluviam, in alio ſpirare ventos, in alio micare fulgura, in alio ruere fulmina, aliáque denique corpora tum agere, tum pati ſuis conformiter naturis: nos itaque qui certis argumentis convicti credimus Deum reipsâ facere quæ iſti Philoſophi

loſophi fieri à quocumque demum agente non poſſe exiſtimabant, noſtro planè deſunus officio niſi pervadentem omnia ſapientiam ſuſpiciamus venerabundi, quæ ad extremos univerſi fines extendat ſeſe, reipſáque efficiat quod ne concipere ſe quidem Philoſophi arbitrabantur: hæc itaque omnia id omninò à nobis exigunt ut his difficultatibus quas ipſi quidem ineluctabiles, juſtámque proinde infidelitatis ſuæ excuſationem arbitrabantur, alliciamur nos moveamúrque vehementiùs, ad ſupereminentis illius *ſapientiæ* venerationem, quæ nullo eas negotio ſuperat. Quædam divinæ ſapientiæ, potentiæque vidimus veſtigia in iis quæ corporeas circa Dei creaturas obſervavimus.

At facilè quis admiſerit divinas quaſdam perfectiones non tam accuratè exprimi, aut deſumi potuiſſe ex corporeis creaturis quàm ex rationali, ac immateriali animâ hominis, aliiſque *entibus* intellectu præditis: ut imago pomi, aut ceraſi, aut character numeri non tantum artis admittit, quantum pictor exhiberet in imagine, paſſiones animæ legéſque opticas, proportionéſque plenius exprimente: nec à ratione alienum fuerit, exiſtimare ſi æquè prope incorporeas Dei creaturas, ac corporeas, inſpicieremus, obſervaturos nos, quemadmodùm ſpiritus corporibus longè nobiliores ſunt,

sunt, ita sapientiam Divinam eorum regimini intentam, esse luculentiorem, splendidioremque eâ quàm in fabrica, regimineque corporeorum ejusdem operum meritò prorsus miramur: portio enim materiæ quantumvis subtilis, affabréque contextæ, nihil futura aliud est quàm machina intellectu, ac voluntate destituta, intellectu inquam ac voluntate propriè dictis: ejus porrò excellentia, distinctióque, aliis à corporibus etiam crassioribus, minúsque perfectis è mechanicis tantùm affectionibus, putâ mole, figurâ, motu, connexioneque partium repetendæ erunt: quæ neque seipsas movere, neque regere, sisteréque proprium motum queunt, cùm veri spiritus, quo hîc nomine immateriales substantias intelligo præditi sint largitore Deo, intellectu, voluntatéque suam ad naturam spectantibus, internísque principiis quibus hoc vel illo agant modo, vel ab agendo desistant pro arbitrio: licèt autem habeat Deus, ut solus omnium creator substantiarum, ac siquidem ipsi visum fuerit, absolutum in omnes creaturas, tum materiales, tum spirituales exercere Dominium possit, cùm tamen voluerit spiritus conformiter inditæ ipsis naturæ, [quæ voluntatem simul ac intellectum comprehendit,] regere, ac creare ejusmodi potentia, libera, intelligentiáque

entia

entia bonos puta & malos Angelos, ut nihil jam de hominibus dicam, quos ita gubernet, ut quocumque se gerant modo, gloriæ suæ instrumenta sint, cui eorum plurimi non minùs subtiliter quàm pertinaciter sese opponunt: hæc inquam omnia sapientiam requirunt, providentiámque, longè superiorem eâ quæ in *entium* merè corporeorum formatione, regiminéque elucescat: inanimatæ enim machinæ ita fabricari queunt, ut nostro tantùm pro arbitrio agant, cùm Angeli, animæque rationales agendi pro arbitrio pleriſque in casibus libertate gaudeant: unde faciliùs multò peritus horologii rotatilis artifex horologii periodos quàm filii sui affectiones actionésque reget.

Animadvertendum autem hîc loci Angelos sive bonos, sive malos, esse entia admodùm intelligentia, atque actuosa, eorúmque quemlibet præditum esse intellectu innumerarum pene notionum, graduum, ac variationum cognitionis capaci, ac voluntate pariter non paucioribus actibus producendis pari: quæ cùm intellectum variè afficiat, variè quoque contra ab eodem afficitur quod ut præsenti scopo applicemus, cùm quilibet Angelus successivè capax tot discrepantium *moralium statuum* sit, haberi potest ut distincta quodammodò sub genere intellectuali species. Ve

Vel unius autem *Dæmonis* regimen, tam
rduum fortè opus futurum eſt, nec minùs
apientiam, potentiámque Dei illuſtrabit
quàm regimen totius ſpeciei inanimatorum
corporum, puta lapidum, aut metallorum:
quæ naturâ ſuâ ad ſtrictam cum primordi-
libus motûs legibus à creatore ſemel conſti-
utis conformitatem determinantur: à qui-
us ut declinent, nulla propria ſua, quâ ca-
ent, voluntate moveri poſſunt.

Sacra nos ſcriptura docet in œconomia
alutis noſtræ tantùm multiplicis divinæ ſa-
ientiæ elucere ut ipſi etiam Angeli hæc
crutari myſteria deſiderent: quando *Serva-*
r noſter, cùm dixiſſet diſcipulis ſuis neque
iem neque horam futuri ſui adventûs ad
udicium [utrum judaicæ nationis, an to-
us mundi, non hîc inquiro] cuiquam ad-
uc innotuiſſe, ſubjungit nè Angelis quidem
ſis in cœlo, ſed patri tantùm ſuo, indi-
is haud obſcuris inſinuat eos ſummâ
ræditos eſſe notitiâ, longéque humanâ
ientiâ ſuperiore: quam fortè etiam ob cau-
m eos *Angelos lucis* alibi ſcriptura appel-
t; docemur quoque ſacris in codicibus bo-
os Angelos eſſe numero prope infinitos,
ut diverſorum ordinum ſunt, cùm qui-
m ſint Archangeli, quidem particularium
nperiorum, ac nationum Principes, ita
eum diverſa admodùm ipſis aſſignare tum

in

in terra, tum in cœlo, officia, atque ejuſmodi interdum, quibus teneantur ut impoſitam ſibi provinciam tueantur, oppoſitas promovere partes: ex iiſdem ſacris codicibus, dum differit de Diabolo ejúſque Angelis, de dracone magno qui tertiam ſtellarum partem è Cœlo caudâ ſuâ traxit in terram, de integra Dæmonum unicum hominem poſſidentium legione, variiſque aliis, quibus hîc non immorabor; ex ſacris inquam ſcripturis concludere meritò poſſumus eſſe politicum quoddam in regno tenebrarum regimen, ejúſque monarcham eſſe præpotentem, undè princeps hujus mundi dicitur ac quidam è ſubjectis ipſi ducibus, *principatus, poteſtates, rectores* tenebrarum hujus mundi, &c. Hinc etiam patet ipſius ſubditos eſſe multitudine innumerabiles, eſſe ſummos Dei, hominúmque inimicos, unde *Diabolus* adverſarius nominatur, temptator, homicida ab initio, eos pariter fallaces eſſe, ac ſubdolos, unde *Diabolus* pater mendaciorum audit, antiquus ſerpens, ejúſque ſtrategemata dicuntur, aſtutiæ, fraudes, *profunda ſatanæ*: conſtat quoque ipſorum malitiam, ut magna eſt, ita maximè actuoſam eſſe, unde circuit Dæmon tanquam leo rugiens quærens quem devoret, cùm hæc ipſæ nos doceant ſcripturæ

Eph. 6. 12.

1 *Pet.* 5. 8.

pturæ, licèt conclusiones meum in scopum inde natas subiungere jam non liceat, non immeritò existimare possumus, si divinæ sapientiæ in mundis Diabolicis, ac Angelicis, aut *magnis* ut loquimur *communitatibus* introspiceremus, in admirationem nos rapiendos, dum intelligeremus quî intelligentia ejusmodi libera, præpotentia, atque immortalia *agentia* nulla illatâ naturæ suæ vi, jam variè conspirent ad leges implendas, præscriptáque à magna illa *theocratia* munera, quæ non tantùm ad omnia corporum genera extendit sese, ad homines, ad hunc illúmve spirituum ordinem, sed totam, quanta est, complectitur creationem, ut ipsum creaturarum Dei *aggregatum*. Nec minùs reipsâ in laudem divinæ sapientiæ redit, quòd voluntarias etiam, astutáque fortè vel maximè malorum hominum spirituúmque ipsorum nequam actiones ad præscriptos sibi sapientissimos, æquissimósque fines dirigat, quàm in honorem fabri navalis, aut Navarchi cederet, qui navem o genio construeret, eáque arte dirigeret, t non tantùm collaterali vento, ut vulgò , sed vento etiam contrario, furentíque ropositum ad portum navigaret.

Non omninò abs re fortè fuerit præoccure hoc loco quod certissimè futurum est, que hîc paucis differere de diffusa illa,

il-

illuſtríque divinæ tum ſapientiæ, tum juſtitiæ, miſericordiæque manifeſtatione quam tremenda illa extremi ac generalis judicii dies effectura eſt: cùm probi cujuſque Chriſtiani oculis patentiùs latiúſque proponetur objectum quàm Chriſto ipſi proponebatur, dum ſimul ac ſemel, unóve quaſi intuitu omnia mundi regna contemplaretur, cùm numeroſiorem, nè dicam numero quovis majorem intuebimur cœtum, quam is erat qui conflatus dicitur, ex omnibus populis, nationibus & linguis ad dedicandam auream *Nabuchodonoſoris* imaginem confluentibus.

Luk. 4. 5.

Dan. 3.

Die illo decretorio, die illo magno cùm tota *Adami* propago terribili tubæ clangore ab Archangelo convocabitur, à remotiſſimis ſæculis, maximéque diſſitis mundi climatis: cùm inquam præter collapſos Angelos humani omnes qui unquam vixêre actores, ſimul in Theatrum prodibunt, cùm mortui reſurgent, libríque aperientur, hoc eſt Cœli, conſcientiæque teſtimonia, tum *ſapientiæ* Dei meridianâ clariùs lucfulgebit: conſtabit tum Divinam providentiam non ea tantùm quæ privatos homines privatas familias, minoréſque hominum ſocietates ſpectant, accuratiſſimè curâſſe, ſe fat

Revel. 20. 12.

fata etiam regnorum, ac rerum publicarum, revolutiones nationum, ac imperiorum, ſciemus *ineffabilis ſapientiæ* præſcripto contigiſſe: magni porrò *politici* qui divinæ quaſi impoſituros providentiæ, ſubtilitate ſe ſuâ exiſtimârunt, iiſdem, quos paraverant, laqueis irretitos ſe ſentient, conſiliáque ſua omnia ſtultitiæ nomine damnata: neque in eorum ſitum erit poteſtate, prohibere ne omnes homines ſciant, dum ſuos ipſi perquam aſtutè fines proſequerentur, divinis reipſa vel neſcios conſiliis inſerviiſſe.

Subtiles autem ii Hypocritæ, qui religionis pallio ambitionem, *ſeculariá*que deſideria, ac conſilia contegebant, eo religionem modo quem ipſi ſibi nunquam propoſuerant, his everſis promoveri comperient.

Non immeritò magnæ opus peritiæ reputatur, complicatam admodùm machinam, regere puta percelebre *Argentinenſe* horologium, aut navem bellicam, licèt nulla hujus aut iſtius pars, quod nulla adſit anima, ob finem agat: eóque difficiliùs hoc negotium eſt, magíſque in laudem conductoris cedit, quo intricatior ſtructura, numerúſque partium, ex quibus machina conſtat fuerit. Quàm mirabilis itaque in oculis noſtris futura eſt ea ſapientia, providentiáve, quæ tot mille machinarum milliones,

machinarum inquam voluntate præditarum ita regat, dirigátque; ut, quod extremus denique rerum eventus probabit, dignis divinâ providentiâ, ſanctitate, juſtitiâ, bonitatéque conſiliis ſubſerviant.

Ut verbo dicam, ubi omnes actores, qui ſuas in Theatro hujus mundi perſonas egerunt, prodierint, omníſque diſſimulatio ſublata fuerit, fraudes detectæ omnes, cordáque & conſilia patefacta, tum ubi viderimus totam hanc tragediam, ab ipſis temporum initiis ſuper terram actam, ita excogitatam fuiſſe continuatámque à magno illo mundi, hominúmque creatore, ut infinitè penè variæ earum actiones, oppoſitáque conſilia, (plerumque abſque conſenſu, at ſæpe etiam contra) ad dignam Deo conſpirationem concurrerint; ubi hæc inquam omnia inſpexerimus paulò attentiùs, pervadentis omnia, adeóque profundæ ſapientiæ partus ea dicemus ut mirabundos fateri nos neceſſe futurum ſit divino tantùm omniſcióque intellectu comprehendi ea potuiſſe.

Obſervâris fortè inter varia à me divinæ ſapientiæ allata exempla, œconomiam ſalvatorum à Chriſto hominum obiter tantùm à me fuiſſe commemoratam: quare præmonendum te cenſeo, licèt ob rationes voce vivâ ſi libuerit tradendas, argumentum quod

quod totà Theologis tractatum eſt, à me, qui Laicus ſum, non attingendum cenſuerim; non idcircò tamen illud à me prætermiſſum, quòd inferius illud putarem aliis divinæ ſapientiæ manifeſtationibus de quibus conſultò hîc differui.

Plura enim, ut mea fert opinio, quàm plerique animadvertant divina attributa, ad humani generis redemptionem peculiari quovis, diſtinctóque modo concurrunt: quorum cooperationem tam mirabiliter divina direxit ſapientia, ut redemptionem Apoſtolus meritò dixerit magnum pietatis myſterium, 1 *Tim.* 3. 16. nec minùs gratitudinem noſtram, quàm ſtuporem promeritam.

Non equidem neſcio plurimos non ineruditos Theologos fusè hoc de argumento, ac quoſdam laudabiliter quoque egiſſe: verùm eſt cur dubitem num eorum plerique in vitandis circa idem erroribus feliciores fuerint, quàm peritiores in recludendis, quæ continet, myſteriis: magno redemptionis humanæ operi characteres quidam, veſtigiáque divinæ ſapientiæ, adeò conſpicua, nè dicam fulgentia impreſſa quædam ſunt, ut ea *fidelis* quivis nec lynceus admodùm diſcernere queat: ſed quædam pariter in hoc altiſſimo, ampliſſimóque Dei opere profunda Dei, ut phraſi ſcripturæ utar, Βάθη τῦ Θεῦ

 reperias,

machinarum inquam voluntate præditarum ita regat, dirigátque; ut, quod extremus denique rerum eventus probabit, dignis divinâ providentiâ, ſanctitate, juſtitiâ, bonitatéque conſiliis ſubſerviant.

Ut verbo dicam, ubi omnes actores, qui ſuas in Theatro hujus mundi perſonas egerunt, prodierint, omníſque diſſimulatio ſublata fuerit, fraudes detectæ omnes, cordáque & conſilia patefacta, tum ubi viderimus totam hanc tragediam, ab ipſis temporum initiis ſuper terram actam, ita excogitatam fuiſſe continuatámque à magno illo mundi, hominúmque creatore, ut infinitè penè variæ earum actiones, oppoſitáque conſilia, (plerumque abſque conſenſu, at ſæpe etiam contra) ad dignam Deo conſpirationem concurrerint; ubi hæc inquam omnia inſpexerimus paulò attentiùs, pervadentis omnia, adeóque profundæ ſapientiæ partus ea dicemus ut mirabundos fateri nos neceſſe fururum ſit divino tantùm omniſcióque intellectu comprehendi ea potuiſſe.

Obſervâris fortè inter varia à me divinæ ſapientiæ allata exempla, œconomiam ſalvatorum à Chriſto hominum obiter tantùm à me fuiſſe commemoratam: quare præmonendum te cenſeo, licèt ob rationes voce vivâ ſi libuerit tradendas, argumentum quod

quod totà Theologis tractatum eſt, à me, qui Laicus ſum, non attingendum cenſuerim; non idcircò tamen illud à me prætermiſſum, quòd inferius illud putarem aliis divinæ ſapientiæ manifeſtationibus de quibus conſultò hîc diſſerui.

Plura enim, ut mea fert opinio, quàm plerique animadvertant divina attributa, ad humani generis redemptionem peculiari quovis, diſtinctóque modo concurrunt: quorum cooperationem tam mirabiliter divina direxit ſapientia, ut redemptionem Apoſtolus meritò dixerit magnum pietatis myſterium, 1 *Tim.* 3. 16. nec minùs gratitudinem noſtram, quàm ſtuporem promeritam.

Non equidem neſcio plurimos non ineruditos Theologos fusè hoc de argumento, ac quoſdam laudabiliter quoque egiſſe: verùm eſt cur dubitem num eorum plerique in vitandis circa idem erroribus feliciores fuerint, quàm peritiores in recludendis, quæ continet, myſteriis: magno redemptionis humanæ operi characteres quidam, veſtigiáque divinæ ſapientiæ, adeò conſpicua, nè dicam fulgentia impreſſa quædam ſunt, ut ea *fidelis* quivis nec lynceus admodùm diſcernere queat: ſed quædam pariter in hoc altiſſimo, ampliſſimóque Dei opere profunda Dei, ut phraſi ſcripturæ utar, Βάθη τῦ Θεῦ reperias,

reperias, tantúmque divi-
1 *Cor.* 11.10. næ ſapientiæ myſterio in-
1 *Cor.* 1.17. volutæ, ut omnino perar-
duum exiſtimem, quantum-
vis illuſtrata mens fuerit, fusè dignéque
tam vaſto, abſtruſóque ſuper argumento
agere: cùm enim mecum ipſe perpendo,
plurima quempiam, ut hoc præſtet, ſcire
debere de natura ſpirituum in Genere; déque
ipſo etiam eorum parente Deo ipſo; de in-
tellectu, voluntate, *&c.* De anima homi-
nis; de ſtatu *Adami* in Paradiſo; de ſequen-
ti ipſius lapſu; de hujus in poſteros influxu;
de naturali, aut arbitria ulciſcentis ſe Dei
juſtitia; de cauſis conſilióque Dei pœnas in-
fligentis, inſtar creditoris, rectoris, aut u-
triuſque; de admirabili, ac incomparabili
Chriſti mediatoris perſona; de dotibus of-
ficiíſque ipſi ut hominis lapſi redemptori
competentibus; de naturis fœderum, con-
ditionibúſque eorum quæ Deus cum homi-
nibus iniit, ſive operum, ſive gratiæ; de
divinis decretis ad ultimum hominis ſtatum
comparatis; de arcanis potentiſſimíſque
divinæ gratiæ in mentem operationibus; de
modo quo Dei ſpiritus in animas hominum
agit, hominum inquam quos converſos,
primùm *ſanctificat*, tum *glorificat*: ut pau-
cis dicam tot ſunt hîc myſteria, [multa
enim intacta reliqui] arduæ adeò ſpecula-
tionis;

tionis; apta tamen quæ discutiantur ab eo qui fusè solidéque de redemptione hominum per Christum tractare voluerit, ut cùm hæc omnia in mentem revoco cum Divo *Paulo* has in voces erumpam: *quis in ista sufficiat*? tantúmque abest ut demirer pleróque hoc super argumento scriptores, ac Theologos quosdam divinam non sat manifestâsse sapientiam, magno in hoc opere contentam: ut quòd ea opus hoc perfecerit eo admirabili quem Deus elegit excogitavítque modo, præcipuam ferè mihi, & maximam sapientiæ ipsius suspiciendæ ansam præbeat: atque exploratum mihi omninò est luculentissimum esse sapientiæ specimen quòd Deus inflexibilem suam justitiam, exuberantem misericordiam cæteráque omnia designatæ hominum salvationi contraria in speciem, reconciliarit eò usque ut ad humanam omnia redemptionem concurrerint: nullum siquidem est problema, aut in *Diaphanto Alexandrino*, aut *Apollonio Pergeo*, in Algebra, aut Geometria tam difficile solutu, nec quod requirat simul attentum ad plures proportiones, congruitatésque eidem scopo subservientes, animum, quàm requirat magnum hoc problema ab infinita Dei bonitate divinæ sapientiæ propositum; redemptio scilicet perditi, perversíque generis humani conditionibus in

Evangelio declaratis quæ promovendæ ſimul ac ſemel tum divinæ Gloriæ, tum humanæ felicitati aptiſſimè quadrant.

Licèt quæ hactenus de divinæ potentiæ ſapientiæque magnitudine dicta ſunt, meritò nobis perſuadeant attributa hæc divina prorſus eſſe, venerationémque proinde noſtram promereri, omninò tamen fateri me neceſſum eſt, factam eorum à me deſcriptionem varias ob cauſas mutilam eſſe ac imperfectam: primò enim non ea omnia allata ſunt, quæ ad declarandam eorum excellentiam afferre ipſe potuiſſem, quia alibi, eodem de argumento egeram, ſatiúſque ducebam, in medium quæ prius non dixeram, adducere quàm paginam hanc ſuperfluis, moleſtíſque repetitionibus implere: quamvis autem alius quiſpiam me longè aptior, aut hominum omnium eloquentiſſimus, vel Angelus etiam aliquis *divinam ſapientiam*, pro merito declarandam exponendámque ſuſciperet, imparem longè humeris ſuis provinciam hanc ſentiret, cùm divinum hoc attributum nativis depingere coloribus minimè poſſet. Quam enim, quantámque *ens omniſcium* adhibuerit ſapientiam ab infinito tantùm comprehendi, adeóque & deſcribi intellectu poteſt: præterea ſapientiam Dei in operibus creationis, providentiæque lucentem, comparatè ad ipſas, non

non ad nos contemplatus ſum: ſunt enim hæc attributa ex ſe excellentiſſima, eóque nomine *entium rationalium* quà talium admirationem, laudéſque promerentur: ut meritò *Zeuxis Apellis* peritiam celebravit, recentioréſque Geometræ, ac Mechanici *Archimedem* ſuſpiciunt: at in hac *irrelativa* divinorum operum contemplatione cùm humana mens, iis tantùm quas detegit, excellentiis intenta ſit, non eo inſcitiæ ſuæ ſi divina cum ſcientia intellectúque comparatio inſtituatur, ſenſu afficitur, quo haud dubiè afficeretur, ſi attentiùs perpenderet, quantam eorum quæ ſpeculatur, partem ignoret, quámque obſcura mutiláque, quæ detexit, cognitio exiſtat: ſed præter pauciſſimorum imperfectam hanc, ad quam coactus ſum, mancámque divinorum attributorum deſcriptionem, addam inſuper duobus me tantùm eſſe immoratum, cùm ſat nobis perſpectum ſit, varias in Deo alias exiſtere perfectiones, ut præter incommunicabiles has, *aſeitatem, dependentiam*, bonitatem erga creaturas omnes, miſericordiam in peccatores, juſtitiam, veracitatem, *&c.* Atque ut dudum obſervavi, non immeritò cogitare poſſumus, diverſa in eo attributa, adeóque & perfectiones eſſe poſſe: quorum nullam nos habeamus jam notitiam, imò ne leviſſimam quidam conjecturam: cùm inexhauſta

divinæ naturæ fœcunditas tanta ſit, ut minimam fortè tantùm infinitæ potentiæ operum partem attingamus, potentiæ inquam quàm infinita comitetur ſapientia quam ad liberalem ſui communicationem æqualis exuberánſque bonitas excitet, moveátque: atque equidem nondum video cur dicere non liceat, notione, ideáque Dei in nobis, ac quorundam quæ jam noverimus attributorum ope poſſe nos in genere concipere alias in eo quas ſpeciatim ignoramus perfectiones: cùm eorum quæ novimus attributorum licèt *irrelativa*, ut ita loquar, qualia ſunt aſeitas, æternitas, ſimplicitas, independentia, *&c.* Merâ ſpeculatione, ac ſimul quodammodò innoteſcere poſſint, diverſa tamen relativa attributa, ſeu perfectiones ſunt, quæ gradatim tantùm ac *ſucceſſivè* cognoſcuntur, ac quaſi experientiâ eorum quæ reipſa erga creaturas Deus præſtitit: ut ipſa etiam Dei miſericordia *Adamo* ante lapſum incognita fuit: divináque in ſervandis promiſſis fidelitas, [ut cum *Meſſiam* ſe in *plenitudine* miſſurum promiſit] non innotuit, ne dicam innoteſcere non potuiſſe, niſi temporis progreſſu, cùm promiſſorum quodpiam impletum eſt: quare cùm quædam Dei perfectiones requirant, aut ſupponunt ipſas creaturarum naturas, ac conditiones, actúſque aliquarum ex illis erga,

ga eum non minùs quam ipſius erga ipſas: eum nos quibus certum omnino eſſe nequit ipſum varia creaturarum genera non feciſſe, variáſque ad eas habuiſſe relationes juxta varios earum ſtatus, ac conditiones, nobis prorſus ignotas, neſcire non poſſumus, attributorum quædam quæ circa creaturas Deus exercuit, noſtræ fortè notitiæ eſſe adhuc ſubtracta.

Sed ſive nota, ignotáque attributa, pauciora, aut plura putanda ſint, nemo inficiabitur, naturalem ac genuinum omnium divinarum illarum perfectionum cumulum quas ſub diſtinctis nos notionibus apprehendimus, quia eaſdem uno quaſi intuitu divina in eſſentia intueri nequimus, glorioſiſſimam conſtituere majeſtatem, quæ quàm maximè demiſſam magni illius creatoris operum venerationem exigat: colligere porrò licet è nonnullis præcitatorum textuum, Angelos inter meras creaturas, longè excellentiſſimos, ſcientiſſimóſque, ſacris in codicibus exhiberi, ut aſſiduè occupatos non tantùm in obſequendo, ſerviendóque, ſed in laudanda, adorandáque etiam divina majeſtate: quinetiam ipſum Angeli nomen in linguis primitivis novi veteríſque teſtamenti, miniſterium ſonat: Hebraicum enim *Malach*, Græcúmque ἄγγελος nuncium propriiſſimè ſignificat: ipſéque Chriſtus in præſtantiſſi-

mo ſuo illo precum omnium exemplari inſinuat demiſſione ſummâ, lætitiáque divinam in Cœlo fieri voluntatem.

Cùm Chriſtiani moneantur, dirigantúrque, ut optent ut Angelorum in Cœlo obedientiam imitentur ipſi in terris: ut autem conſervos ſeipſos vocant, ita Cœleſtes hi, ut ita loquar, legati minima etiam quævis, quod fortè quis non exiſtimaret, muneRevel. 19. 10. ra obeunt, conſiderant enim potiùs, à quo, quàm ad quem, aut circa quid miſſi ſint: primus igitur, quem quidem ſciamus, ad privatum quempiam miſſus Angelus is fuit, qui ad *Hagar* legatus eſt, mancipium, & fugitivam mulierem ſitíque in Eremo jam penè confectam, qui eam ad Gen. 21. 17. puteum aquarum limpidarum &c. dirigeret ac quidpiam ipſi de filio ſuo nunciaret: alius Angelus exhibetur aſinum contra falſum Prophetam quaſi protegens. Quin-Numb. 22. etiam de Glorioſo hoc creatu-33. rarum ordine in Genere docet nos ſcriptura, eos omnes adminiſtratorios eſſe ſpiritus miſſos ut iis qui ſalutis hæredes futuri ſint, mi-Heb. 1. v. 17. niſtrent.

Quamvis Angeli ſummâ hîc appareant interdum Glorià, ſtuporem tamen, veneratione,

tionem, aut terrorem etiam incutere solent viris etiam præstantissimis quibus apparent, ut ex variis scripturæ locis colligere est, ubi docemur eorum præsentiam mirabilem comitari plerumque Fulgorem, atque in *Apocalypsi* 18. 1. eorum unus inducitur gloriâ suâ terram illuminans: licèt autem eorum multitudo tanta sit, ut myriades interdum, interdum legiones eorum commemorentur, atque alibi scriptura inducat *millia millium*, & decies millies millia decem, Cœlestes tamen ii aulici, qui si cum hominibus comparatio instituatur, Glorioſi adeò sunt, nósque tum rerum intelligentiâ, tum innocentiâ tanto superant intervallo, cùm circa Thronum Dei apparent, juxta visionem Prophetæ, qui duobus regibus Judeæ, & *Israelitarum*, asseruit vidisse se Dominum sedentem in throno suo, totúmque Cœlorum exercitum stantem à dextris, & à siniſtris, astabant non cotemplabundi tantùm sed, ut *Daniel* disertis verbis ait, ut ministrent, atque in ipsa *Isaiæ* visione Seraphini exhibentur velantes facies suas coram magno suo factore in sublimi suo solio sedente, quorum haud dubiè munus est summâ demissione venerari, ac

Dan. 9. 11. 17. *Luc.* 1. 29. 1 *Reg.* 22. 10. 19. *Dan.* 7. 10. *Isaias* 6. 2.

ac celebrare tam fulgentem majeſtatem, dum autem ſibi invicem inclamare dicuntur *Sanctus, ſanctus, ſanctus eſt Dominus Deus exercituum, plena eſt terra majeſtatis Gloriæ ejus*, non eſt cur ſummam hanc Angelorum venerationem miretur quiſquam, cùm, quoties honorifica de re quapiam opinio non ab ignorantia, ſed ab ipſa rei cognitione oritur, quo major eſt hujuſce cognitionis augendæ opportunitas, eò majore veneratione, id, quod miratur, objectum, *ens intelligens* proſequetur: hæ perfectiones ejuſmodi ſunt ut Angelicus etiam intellectus capere eas nequeat: ut enim linea quantumvis ſecundùm longitudinem protracta ſuperficies fieri nequit: ita creatæ perfectiones quantumvis creſcant, nec divinæ unquam, nec divinis æquales evadere queunt: ac creaturæ quidem umbratiles tantùm, ut ita loquar, atque arbitrariæ magni creatoris imagines ſunt. Quædam fateor perfectionum ipſius quaſi ſigilla in iiſdem reperias, quibus quidem ad divini exemplaris contemplationem intellectus excitetur, ſed quæ vix veræ, ac genuinæ ejuſdem imagines dici queant: ut imago horologii, hominis, *&c.* Aut nomen ipſum, calamo atramentóque conſcriptum, veram perfectámque rerum ideam non exhibet, quarum internam conſtitutionem ſuperficies exhibere nequit, ſed intel-

intellectum tantùm ad cogitandum de iis, ideámque perfectiùs effingendam movet: quod autem de creaturis in genere dixi, de ipsis etiam Angelis dictum puta: qui multis quidem partibus cæteris creaturis superiores sunt; at earum tamen ordinem quia non transcendunt, infinito intervallo à divina natura distant: ut licèt *mille*, numerus major sit longè quàm *decem*, *millióque* major numerus quàm *mille*, hi tamen omnes numeri ab infinito infinities dissident; cùm alioquin numerus finitus, quo major differt à minore, sui accessione numerum finitum efficere possit infinitum: ut autem quæ de Angelis dicebam, resumam, non abs re fore putavi si commemorarem, & naturæ eorum nobilitatem, & splendorem apparitionum, summámque eorum venerationem, ac pietatem erga creatorem: remota enim ex quadam cum aliis comparatione æstimare solemus.

Quemadmodùm recentiores Philosophi docent, Solem & Lunam sub ortum, & occasum videri nobis majores, magísque à nobis dissitos quàm cùm meridiano propriores sunt: quando enim in horizonte sunt eos intuemur tanquam ultra montes, longóque terrarum aut marium tractus constitutos, quos vastissima esse objecta scimus, nos inter tamen ac Cœlestes Globos

bos interpoſitos, adeóque & nobis iiſdem propinquiores: Cùm itaque Angelos nobis imitandos ſacra ſcriptura proponat, exhibita ſupremo enti ab excellentiſſimis iis ſpiritibus, nobis teſte Divo *Petro* poteſtate ſuperioribus, reverentia, mortales admoneat ſummæ illius, quam eidem debent venerationis, doceátque nos, quoties aut de Deo loquimur, aut Deum alloquimur, interiùs agnoſcere, verbíſque exprimere, diſtantiam illam infinitam, perfectiſſimum inter, ac omnipotentem creatorem, ac creaturam imperfectiſſimam, atque adeò infirmam; Deúmque ſummè ſanctum inter, hominémque ſummè peccatorem.

Si quam propoſitæ ſuperiùs de diverſis mundis conjecturæ probabilitatis ſpeciem præ ſe ferant, non fuerit quoque abſimile verò in iis ſyſtematis, varias creàſſe Deum creaturas quarum fabrica motúſque, adeóque & proprietates & operationes plurimùm diſcrepent ab operationibns earum creaturarum quæ noſtrum *mundum* incolunt: varia autem artificia, ex quibus diverſa illa naſcuntur diſcrimina tot futura ſunt exempla, ut & effectus, multiplicis ſapientiæ, magni rerum omnium creatoris, aut juxta textum hebraicum, *Gotzer, hacol* totius univerſi factoris: ſed ut nunc quidpiam addam quod propiùs

Jer. l. 1. 19.

propiùs ſpectet ea quæ de divino ſpirituum regimine poſtremò diſſeruimus: quantum *architectonica* hæc, ut ita loquar, *ſapientia*, creatrix, rectrixque, adeò innumerabilium, ac diſcrepantium creaturarum extollenda eſt, ſi mundos alios aut vortices, de quibus haud ita pridem, partéſque noſtri inconſpectas, aerem pura, & æthera intelligentes incolant licèt non viſibiles populi: licèt enim ſcriptura videatur diſertis verbis duplex tantùm ſpirituum genus agnoſcere, bonos ſcilicet aut Angelos qui totius ſibi generis nomen vindicârunt, & malos, aut Apoſtatas, qui vulgò *Diaboli* dicuntur: horum enim ſpirituum notitia hominnes propiùs ſpectat.

Ipſamet tamen ſcriptura, quæ in hiſtoria creationis Angelorum creationem ne inſinuat quidem diſertis verbis, atque alibi tum bonos, tum malos ut diverſorum ordinum exhibet, quantum ex diverſis, quæ ipſis impertitur, nominibus conjicere licet, ſcriptura inquam non negat nullos alios eſſe ſpiritus præter eos quorum mentionem facit: quare nulla ſcripturæ illata injuria, exiſtere ejuſcemodi affirmare licebit, ſi quando id nobis aut ratio, aut experientia probabile reddiderit: neque omninò ſimile vero videtur, dum terraqueum noſtrum Globum, aerémque ſpiritus plurimi frequentant, omnes cœleſtes Globos, quorum plurimi mole noſtrum

noſtrum exſuperant, omnemque ætheream, aut fluidam mundi partem Globis omnibus tum cœleſtibus, tum terreſtribus majorem, incolis omninò carere: non vacat hîc antiquorum tum orientalium, tum Græcorum Scriptorum, maximè Pythagoreorum, ac Platonicorum opiniones proponere: quorum magiſtro hæc de Dæmonum multitudine ſententia aſcribitur, [quo nomine non malos tantùm ſpiritus intelligebant] qui in ſuperiore mundi regione viverent. Δαίμονες ἀήϊον γένος: non pronunciabo audaciùs de genuino duarum illarum ſcripturæ phraſium ſenſu, ubi de regni ſatanici capite Dæmone agit, quem vocat principem poteſtatis aeris; vox autem aer apud Hebræos latiſſimè accipitur, ac ſæpè pro *Cælo* uſurpatur, & quando agit de magnis Evangelii adverſariis, quos vocat *ſpiritualem nequitiam*, aut potiùs, ut textus Syriacus habet, ſpiritus nequitiæ hoc eſt ſpiritus nequam, non in locis excelſis, ut explicant noſtri traductores, ſed in Cœleſtibus: licèt autem, ut inſinuabam, duos hoſce textus ad directam conjecturarum mearum confirmationem detorquere nollem, videntur tamen ii ſin minùs exigere, certè admittere poſſe interpretationem propoſito mihi ſcopo convenientem: quidquid autem ſit de Ethnicorum

Epheſ. 2 & 2.

rum Philoſophorum, ac poetarum aſſertionibus, magni ſanè momenti eſt, quod ab excellentiſſimo Grotio obſervatur, qui varios authores Hebræos in hanc rem citat: aſſerit itaque is opinionem fuiſſe Judæorum omnia loca à terra ad Cœlum etiam ſtellatum plena eſſe ſpiritibus: ſi ſic ſe res habeat ſapientia Dei ac poteſtas opinione noſtrâ potentiores futuræ ſunt, cùm creaverit regátque, tam innumerabilem variorum entium diverſorúmque generum multitudinem; quorum unumquodque & intellectu ac voluntate præditum ſit: cùm præſertim eorum fortè plurima, aut pleraque, atque integri etiam fortè ordines in *via* adhuc ſint: in qua libero gaudent arbitrio: qualis erat *Adami* & *Evæ* ſtatus in *Eden*, omniúmque Angelorum, antequam eorum quidam primum ſuum, ut ſcriptura loquitur, ſtatum ac manſionem dereliquiſſent: Angelicis autem hiſce cœtibus, ſi addamus turbam puerorum, idiotarum, atque mente captorum, ſeu inſanorum, è quibus licèt omnes ſenſu quodam creaturæ rationales audire poſſint, primi tamen plenum rationis uſum ætatis defectu non attigerunt, poſtremi verò hanc exſerere facultatem nequeunt

Grot. in Eph. 2 & 2.

Eph. 6. & 12.

Epiſ. Jud. 10 6.

queunt ob imperfecta admodùm organa, aut malè disposita, sapientia potentiáque Dei in regimine tot támque variorum cœtuum creaturarum intellectualium eò illustriores, magísque mirandæ videbuntur homini hæc propiùs omnia intuenti.]

Distantia creatorem infinitum inter ac creaturas, limitatos tantùm ac arbitrarios potentiæ ipsius ac voluntatis effectus, tanta est, ut divina attributa, seu perfectiones infinito transcendant intervallo levia hæc earum vestigia, quæ vel aliis creaturis, vel nobis etiam ipsis impressit. Tantæ est Dei natura excellentiæ, ut qualitates quædam sint, quæ licèt perfectiones in homine Deo ascribi nequeunt. Ejusmodi sunt temperantia, fortitudo, humilitas, aliæque quàm plurimæ: quod eò minùs mirum videbitur animadvertenti virtutes quasdam, castitatem puta, fidem, patientiam, liberalitatem, ad hominem tantùm in hoc mortalitatis, ac infirmitatis statu pertinere: quæcumque autem perfectiones simplices omninò, impermixtæque fuerint, nullámque in natura illa incomparabili imperfectionem præsupponant, quales sunt, æternitas, independentia, vita, voluntas, &c. Has certissimè omnes possidet: cum primordiale is & exemplar, & author, sit ejus omnis, quæ nobis ineſt, earum similitudinis: valet enim ratio-

ratiocinatio hîc Pſalmiſtæ, qui plantavit aurem, non audiet? qui formavit oculum non videbit? *Pſal.* 94. 10. qui docet hominem ſcientiam, non cognoſcet? Cùm omnes perfectiones communicatæ creaturis, ſive Angelis ſive hominibus, aliiſque quibuſcumque ſint divinæ excellentiæ emanationes, non minùs ad Deum ſpectent, quàm fulgente ſplendidiùs Sole, diſperſi per aerem radii ad Solem ſpectant in quo uniuntur, & à quo emanant: magnum ergo diſcrimen perfectiones inter magni creatoris, analogáſque iiſdem in creaturis perfectiones, ad omnes quæ in utriſque modo admodum diverſo reperiuntur, extenditur: ut tamen humanus intellectus plurimi ſeipſum facit ob ſapientiam, ac ſcientiam, ita nihil aliis in entibus pluris facit, aut in quo minùs vinci velit.

Quapropter ut in priore hujus tractatûs parte variis modis inculcabam ſummam divini intellectûs ſupra humanum, eminentiam, ita non abs re fuerit idem nunc proſequi argumentum, quibuſdam, quæ hanc præeminentiam manifeſtam faciant in medium adductis. Perpendamus itaque, innumera Deum noſſe, quæ nos omninò neſcimus, cùm non poſſit non noſſe

nôſſe omnes, quas fecit, creaturas, ſive viſibiles, ſive inviſibiles, ſive corporeas, ſive incorporeas, & quas ipſis indiderit facultates, juxta illud *Jacobi*, cognita ſunt Deo omnia opera ipſius ab ipſo mundi initio: quin etiam cùm non poſſit non reſcire infinitæ ſuæ potentiæ atque activitatis ſuæ ſphæram, multa haud dubiè novit quæ eſſe poſſunt, quæ nec fecit nec fortè facturus unquam eſt: ſed ne res actu exiſtentes prætergrediar, præter corporatas, atque immateriales creaturas, earúmque facultates, aut poteſtates, quarum aliquam habemus notitiam, ac præter multitudinem aliarum rerum, quarum particularem nullam habemus ideam, res novit, quas nos aliquatenus etiam novimus, ſed modo ſibi omninò ſpeciali: quod enim non ex parte cognoſcimus, plenè perfectéque penetrat, quod nos obſcurè, dilucidè diſtinctéque cognoſcit ille, quod nos fallibilibus tantùm novimus mediis, is novit certiſſimè: ſed præcipuum divinæ cognitionis privilegium eſt quòd perfectè ſeipſum Deus cognoſcat; hæc enim cognitio non humanum modò, ut inſpiratus etiam quiſpiam fatetur, ſed Angelicum etiam ſuperat intellectum: cùm infinitam Dei naturam infinitus tantùm intellectus comprehendere

Acta 15. 18.

prehendere poſſit: quod autem attinet ad opera Dei etiam merè corporea, ac minima, noſtra eorum notitia, longè inferior eſt divinâ: licèt enim recentiores quidam Philoſophi conati ſint perquam ingenioſè rerum corporatarum naturam explicare, allatæ tamen ab iis explicationes præſentem mundi fabricam præſupponunt, legéſque motûs in eo conſtitutas: at Deus ſpeciatim novit & quare, & quî in *univerſum* hoc planè ſtupendum efformata *univerſalis materia* fuerit potiùs quàm in mundum alterius ex innumeris quos condere potuiſſet, texturæ, & cur hæ potiùs motûs leges quàm aliæ conſtitutæ fuerint, & quî inſenſibilis materia, ad cujus naturam motûs non ſpectat, moveatur aptáque fiat, quæ eundem juxta regulas determinatas, quas ipſa non intelligit, transferat, ac propaget: at cùm attentiùs homines contemplantur particularia, & magìs elaborata naturæ opera, ut ſemina, ováque animalium, aut texturam mercurii, venenorum, antidotorum, *&c.* Fatentur ſuam ingenui ignorantiam, circa peculiares eorum aut producendi, aut operandi modos, ſuam verò audaciores produnt: ſed fortè noſmetipſos, meliùs quàm quæ extra nos ſunt, novimus: ſed quàm rerum noſtrarum ignari ſimus tiamſi finiendæ nunquam diſputationes

Ariſtotelis,

Aristotelis, ac commentatorum ejus, aliorúmque Philosophorum circa animam humanam, medicorúmque & anatomicorum circa mechanismum, & Theoriam humani corporis, id ipsum, sat supérque non declararent; facile ostendi possit, ut alio in tractatu ostensum est ex ipsis conditionibus ad unionem corporis animæque requisitis: quæ cùm arbitrariâ primùm Dei institutione constitutæ sint, nihílque his comparandum natura proferat, modus, terminúsque mirabilis hujusce unionis ænigmata sunt Philosophis: sed innotescunt haud dubiè luce clarius meridianâ uni institutori, ac quamdiù perseverat, ejusdem conservatori: variæ insuper sunt divinæ humanam supra cognitionis præeminentiæ quas hîc prætermitti non oportebit: primò enim homines pauca tantùm simul ac semel percipiunt, paucísque tantùm rebus animum applicare simul possunt, juxta vulgatum illud, *Pluribus intentus minor est ad singula sensus*: miraculi siquidem instar habetur antiquorum nonnullos, duobus tribúsve simul Amanuensibus dictare potuisse: divina autem cognitio simul se extendit ad id omne quod attingere potest; lyncei ipsius oculi omnia creationis opera unico intuitu introspiciunt: atque ut inspiratus quidem asserit nulla est creatura quæ ipsius aspectum fu-

giat

giat: omnia ipſius aſpectui
oculóque patent, aut ſi vocem *Heb.* 4.13.
Græcam, τετραχηλισμένα ita
reddere liceat, ad oculos ipſius extraverſa
ſunt: longè plura uno etiam intuitu objecta ſemper intuetur, quàm Sol ipſe facultate videndi præditus intueretur: detegit enim introſpicítque Deus omnes creaturarum ſuarum viſibilium, aut inviſibilium cogitationes, actúſque omnes: neque ſecundò diſcurſiva eſt divina cognitio, illius inſtar quàm nos ratiocinationibus noſtris acquirimus, ſed intuitiva: licèt enim homines, ob finitudinem, imperfectionémque intellectûs, unius rei notitiâ utantur tanquam gradu ad aliam cognoſcendam, quæ nobis minùs nota ſit, ut in ipſis ſyllogiſmorum formis obſervare licet; Deus tamen cujus cognitio, non minùs quàm reliqua ejuſdem attributa, infinita eſt, ac infinitè perfecta, nullius rei notitiam, alterius ope adipiſci compellitur: unumquodque enim, ut ejuſdem author, in ſeipſo novit: cum itaque omnia ipſi æquè innoteſcant, in ſeipſo tanquam divino ac univerſali ſpeculo, quicquid ſub cognitionem cadere poteſt, diſtinctè ac ſimul introſpicit: tertiò, intimos hominum ſenſus, cogitationéſque Deus novit, unde dicitur καρδιογνώστης, & ſcrutator cordium, qui ctus omnes tum imaginatricis, tum intellectricis

Pſ. 129. 2. lectricis facultatis novit,
1 *Chron.* 29. 9. hominúmque etiam diſſitorum cogitationes nec unquam expreſſas, quas nullus homo ſciat: neque enim tantùm ſanctus *Johannes* dicit, ſi cor noſtrum nos condem-
Johan. 3. 20. net, Deum majorem eſſe corde noſtro, ac omnia ſcire.

Sed Deus *Danielem* docuit qui *Nabuchodonozori* exponeret totam Prophetici ſomnii ſeriem quam Monarcha ille
Dan. 11. 5. 31. revocare in memoriam non poterat: hîc autem non fuerit inutile obſervaſſe quidpiam, quod fortè jam mentem non ſubit, ea etiam quæ homini cuipiam contingunt, maximéque eum feriunt, penitiùs à Deo, quàm ab ipſo homine cognoſci. Cùm Divus *Paulus* de ſuo in Paradiſum raptu a-
2 *Cor.* 12. *c.* gens ubi bis dixiſſet, utrum
2. 2, 3, 4. in corpore, utrum extra corpus neſcio, toties addat Deus ſcit; quandoquidem cognitio noſtra tum noſtri, tum aliarum extra nos creaturarum adeò imperfecta eſt, deficiénſque, non prohibebit quorumdam audacia, qui lumine rationis agnoſcere ſe Deum perfectè poſſe putant, ne hanc quæſtionem moveam quàm imperfectam ſcilicet divinæ naturæ cognitionem Philoſophi habeant, cùm eum tantùm

tantùm ex operibus norint, horúmque adeò ignari ſint.

Quantum conſpicuúmque divinæ cognitionis privilegium eſt futurorum contingentium præſcientia, quæ à determinationibus, actionibúſque liberorum agentium pendent; tantùm enim abeſt ut nos homines ejuſcemodi eventus aſſequi poſſimus, ut doctiſſimi etiam quique variis ingenia ſua modis contorſerint, ut intelligerent qua demum ratione hos Deus ipſe præſciret: unde fit, ut nimiùm multi, etiam Chriſtianos inter, hanc Deo præſcientiam negent: licèt variæ impletæ in ſcripturis prædictiones hanc nos in eo admittere compellant. Cùm mecum ipſe perpendo ſupereminentem excellentiam innumeráque Deitatis privilegia, non poſſum non mirari ac moleſtiâ quadam affici dum animadverto homines ratione præditos ac Chriſtianæ religionis profeſſores, ac ſtudiis etiam plerumque deditos, deditâ operâ, atque etiam non ſine contemptu aliquo ea negligere quibus pleniorem Dei cognitionem acquirere poſſent, qua ad majorem ejuſdem venerationem allicerentur: ad ulteriorem Dei cognitionem, ut profundiùs eam adoremus, aſpirare & tenemur, & præcipua fœlicitatis noſtræ pars eſt. Deus qui deſiderium ſcientiæ hominibus ingeneravit, ac facultatem quan-

dam discrepantes cognitionum excellentias distinguendi, eísque quæ præstantiores sunt pluris æstimandi, quique hominem ad investigationem, amorémque Dei super omnia teneri voluit, Deus inquam hæc omnia non præstitisset, nisi probè nôsset, eos qui suis ritè facultatibus utuntur experiri se omnium intellectûs objectorum præstantissimum, quod maximè omnium ipsorum mereatur stuporem, ac admirationem: quid porrò à creatura rationali convenientiùs fieri potest? quàm si suam ipsa rationem divini entis contemplationi applicet, *entis* inquam & authoris sui, & nobilissimi circa quod versari poterit objecti. Notitia linguæ cujusdam jam exoletæ, aut rubiginosi cujusdam numismatis, aut opinionum, consuetudinúmque nationum quarundam, aut sectarum, quæ fortè nec meliùs vixerunt, nec ratiocinati sunt quàm nos, operæ pretium habetur, laborioságque eruditorum hominum industria, studiúmque rerum merè corporearum honorificam Philosophi appellationem conciliat: quicquid autem hæc objecta in seipsis spectata sint, certum omninò est profundissimas eorum cognitiones excellentiæ ac nobilitati Dei cognitionis, quæ tantùm cognitionem operum ipsius superat, quantum eadem ipse transcendit, excellentiæ inquam cognitionis Dei compa-

comparatas, nullius esse momenti: suæ autem naturæ privilegio Deus infinito superat intervallo quicquid fecit; sive opera naturæ spectemus, sive artis, quorum priora alio sub nomine immediata ipsius opera sunt, posteriora effectus ab uno ex operibus ipsius producti, ab ipsóque proinde oriundi licèt hominis interventu producti: quamvis autem verissimum sit corporeo Deum mundo eos potestatis, sapientiæ, & bonitatis suæ impressisse characteres qui Philosophorum admirationem meritò exegerint, magnus tamen mundi author infinitis partibus superior est omnibus suis artefactis; adeò ut, licet facere potuerit, ac facere semper possit, creaturas creatis longè perfectiores, naturæ tamen suæ privilegio creaturas quantumvis excellentes transcendat, cùm creatura vel quà talis, ut divina alia attributa præteream, nec *aseitatem*, nec independentiam assequi queat: quapropter lugubre quid mihi omninò videtur quod non nisi coacti, aut quodammodo inviti pauculas impendamus horas contemplationi, internæque glorioſissimi ac perfecti illius entis adorationi, quæ ipsos continuè Angelos occupatos tenet: ídque vel ex eo, vero non absimile puto quòd beatissimi ii spiritus exhibeantur nobis in sacris scripturis, lætissimis canticis acclamationibúsque orbis nata-

itia celebrantes ; quos facilè crediderim ardentiſſimo teneri deſiderio Dei ulteriùs cognoſcendi : quandoquidem teſte quodam *Apoſtolo* ardentiſſimè cupiunt contentas in Evangelio veritates intueri, divinæque bonitatis munificentiam fragiles erga mortaléſque homines.

Scio objici à quopiam poſſe *ſcrutatorem majeſtatis opprimi* poſſe à *Gloria*, periculoſæque plenum opus eſſe aleæ divinam ſcrutari curioſiùs naturam : ſed ut, omittam latinam hanc ſententiam ex libro Apocrypho eſſe deſumptam, reſponſio in promptu eſt, arcana Dei ipſi ſoli relinquenda, videri mihi, abſtruſam eſſe ipſius ſubſtantiam, aut eſſentiam, decretáque nondum revelata, quorum fateor cognitio ad nos non ſpectat ſed aliud longè eſt *Deum* ex ſuperba curioſitate contemplari, eo tantùm conſilio ut quidpiam de eo non commune noſcamus, aliud eſt ſumma animi demiſſione illud præſtare, deſiderióque noſtræ circa ipſum cognitionis promovendæ, quò noſtra erga ipſum pietas, reverentiáque creſcant ; ſummæ quidem arrogantiæ eſt, ſperare divinas non comprehendere perfectiones poſſe, ita ut nihil ſuperiùs inquirendum ſuperſit : ſi verò ad ulteriorem earum notitiam eo conſilio aſpiremus ; ut nobis mirandæ magìs, noſtróque magìs dignæ amore videantur, curioſitati qui-

quidem genus quoddam erit, at non veniâ tantùm, ſed & laudedignum: Scriptura alicubi hortatur nos, ut non tantùm creſcamus gratiâ, ſed & Cognitione Chriſti ac alibi ut virtuti *ſcientiam* addamus:

cúmque *Moyſes* rogaret ut propiore Dei intuitu beare- tur, licèt pars eorum quæ perebat, denegata fuerit, utpote mortali ipſius ſtatui minùs conveniens, funeſtáque fortè ipſi tum futura; id tamen à Deo reſponſi accepit quo manifeſtum fieret ſupplicantis petitionem non ipſi fuiſſe ingratam, piæ enim ipſius curioſitati illuſtriore tum ſpectaculo, quàm alias unquam ſive ageret, ſive pateretur, factum eſt, ſatis: quod autem aſpirare poſſimus ad perfectas admodum cognitiones eorum objectorum etiam ſupernaturalium, quæ aſſequi penitus nequimus, ex *Paulo* diſcere licet, qui precatur ut *Epheſii*, omnéſque boni Chriſtiani comprehendere poſſint, quænam ſit latitudo, longitudo, profunditas, ac altitudo, quídque ſit amor Chriſti, qui, ſtatim addit, ſcientiam ſuperat.

2 Pet. 3. 19.
2 Pet. 1. 6
Exod. 34. 5. 6. &c.
Eph. 3. 18.

Si igitur poſuerimus licere Deum contemplari non eo conſilio ut libera ipſius de-

creta exploremus, neque ut nova cudamus dogmata circa ejus naturam, ac attributa inter doctiores, sed ad excitandos in nobismetipsis eos perfectionum ipsius sensus, quos revera ipsæ in *contemplante* attentiore producere queunt: devota Dei contemplatio, ita se habet. Præter alia magna quæ secum affert commoda, ita ut humanus intellectus *Moysis* instar in Monte assiduâ cum Deo familiaritate constantem acquirat splendorem; præter hoc inquam fœlicémque hujus commercii in animi virtutes influxum, ea omninò sum in opinione nullius animani exercitii capacem esse, quod hocce delectabilius sit in regione hac sublunari: in confesso apud omnes est *admirationem* unam esse è gratissimis mentis affectionibus, quæ interdum cum objectum eam promeretur, adeò eâdem abripitur ac possidetur, ut aut cætera omnia obliviscatur, aut non animadvertat, ut contingit sæpè in publicis, stuporémque cientibus spectaculis, utque potiores ob causas accidit *D. Petro* cum gloriosâ Christi transfiguratione in monte *Tabor* raptus exclamavit, *bonum est nos hîc esse, faciamus tria tabernacula*, &c. Adeò enim splendidissimo hoc spectaculo absorptus est ut Evangelista disertis verbis dixerit nescisse eum quid diceret:

Exod. 34. 29, 30. &c.

Luc. 9. 23.

diceret: cùm jam voluptas ab admiratione orta, naturæ vulgò respondeat insolitæ rei quam admiramur, cujus demum rei admiratio eam parere tum à voluptatem poterit, quam ea pariet, cujus objectum Deus ipse est, hoc est entium omnium tum primum, tum maximum: stupor in nobis ab humili, attentáque Dei contemplatione productus, duobus maximè eum superat, quem vel ipsius, vel nostra ipsorumnet opera movent; cùm enim primo corporea miramur, quantumvis nobilia, ac pretiosa, puta stellas, Gemmásque, comitantem stuporem nostrum delectationem imminuit quidpiam ab ipso stupore nostro ortum, aut potiùs stupor ipse noster cùm summam intellectûs nostri imperfectionem denotet, ut, quem meræ detineant vincántque creaturæ, quódque pejus adhuc est, creaturæ nobis multò inferiores: cùm nihil mirum sit si humanus intellectus rapiatur in admirationem ex contemplatione Glorioſissimi illius entis ac infinitè perfecti quod necessariò adæquatam intellectûs cujusvis creati comprehensionem exuperet. Sed alio etiam ex capite *Dei admiratio* aliarum rerum admiratione prior est: cùm enim alia objecta finitæ tantùm naturæ sint; atque ob unum tantum quidpiam admirationem nostram promerita, nostra ipsorum admiratio constans non est,

ſed poſt nonnullam cum iiſdem familiaritatem langueſcit primùm, tum deſinit: porrò, Deus eſt objectum, cujus natura ſingularis admodum eſt, cujus perfectiones adeò immenſæ ſunt ut nulla in eo contemplando perſeverantia, aut temporis mora ſtuporem noſtrum imminuat, quo enim magis eum cognoſcimus, eo miramur magis: quare perpetua novarum cognitionum viciſſitudo futura eſt, ac deſiderium: quia autem unico eum nomine appellamus, unicum tantùm ſpeculationis objectum eſſe fortè exiſtimamus: quamvis autem unica ſit Dei eſſentia, tanta tamen ipſius eſt immenſitas, aut, ut ita loquar fœcunditas, ut *objectum* ſit varium maximè, ac multiplex: ita unicum Cœli nomen eſt, ſed tot fixas ſinu ſuo ſtellas ac planetas complectitur, quorum diverſis motibus tot exhibentur phænomena, ut licèt occupatos per plurima ſæcula aſtronomos tenuerint, recentiores tamen non minùs conſpicua, ſin minùs numero fortè æqualia detexerint: ut autem opticorum ope tuborum *fixas multas*, varioſque planetas antiquis incognitos deteximus, ita noſtri ultra æquatorem navigatores varias integras in meridionali hæmiſpherio conſtellationes detexêre: quare Cœlum licèt objectum ſit perpetuò ac conſpicuè hominis aſpectui patens per aliquot jam annorum millia,

millia, novam tamen in dies admirationis materiam ſuppeditat: neque ullatenùs dubito quin perfectioribus adhuc poſteritas teleſcopiis ignotas nobis tum ſtellas, tum conſtellationes detectura ſit etiamnum.

Non eſt ergo cur metuamus ne noſtra Dei admiratio objectorum de novo excitantium, ac percellentium defectu expiret, aut deficiat, infinitus hic oceanus, excellentium objectorum varietatem continet, quæ longè difficiliùs exhauſeris omnia, aut percurreris, quàm viventes in ſublunari noſtro oceano creaturas, aut in littore jacentes numeraveris: mirabili itaque prorſus Dei excellentiæ ex merito noſtro applicari poterit, quam *Ariſtoteles* velut quandam infiniti definitionem proponit: *ex quo ſcilicet accipientibus ſemper reſtat accipiendum.* Si intellectus humanus novas quotidie divinæ naturæ cognitiones acquireret, novâ ſemper digna admiratione detegeret: quemadmodum in infinita numerorum creſcentium ſerie progredi ſemper poteris ad majores ac majores numeros: ſed interim à primo tantùm minimóque progreſſionis termino, qui minimæ cognitioni noſtræ Dei noſtro in caſu reſpondet, longiùs ſemper ac longiùs progrederis, quam aſſequaris nunquam, imò, quod ſanè permirum licèt veriſſimum ſit, videri poſſit, quamvis ne propiùs

quidem accedas ad numerum infinitum, ſi quis ejuſcemodi exiſteret, aut etiam ad omnium numerorum maximum: ut facilè ii animadverterint, qui progreſſionum in infinitum indolem examinarint.

Ex his duobus mox commemoratis, quibus quoad delectabilitatem potior eſt quavis alià Dei admiratio, cæteríſque potioribus contemplationis Dei conditionibus tibi jam ſatìs ſupérque conſtat, & ſibi & officio deeſſe ſuo eos qui cogitationes ſuas tam nobile circa gratúmque objectum, vel nolint exercere, vel negligant: atque hoc in caſu omnino exiſtimo longe utiliorem eſſe aliis hominibus *rationem*, quàm Atheis, qui quamdiu tales remanent eam circa Deum occupare nequeunt, niſi quadam cum diffidentia, ac terrore: quare vel hoc nomine *Epicuro* felicior longè *Plato* fuit, quandoquidem, cùm hic Dei interdum contemplatione abſorberetur, nullum ejuſmodi glorioſum aderat objectum, quo rationalis æquè in illo, jucundáque admiratio excitaretur.

Quod jam ut totius hujuſce diſſertationis ſcopo applicemus, licèt tam purâ, ſpiritualíque delectatione non immeritò alliciamur ad elevandas cogitationes noſtras ad glorioſiſſimum, maximéque amabile objectorum omnium, ſcopus tamen admirationis noſtræ Dei, & effectus hic eſſe debet ut nobiliores

liores ſummi illius entis ideas effingamus: quod quò diutiùs contemplamur, eo magis cognoſcimus omnibus ipſius operibus ſuperius, ac nobis præſertim ipſis qui non ſumus ordinis ſupremi, quíque quatenus meri homines vix quidquam aliunde nobilitatis trahimus quàm ex eo quod Dei cognoſcendi, amandi, adorandi capaces ſimus: hanc autem occupationem qui abjectam minúſque beantem putaret, ipſo etiam in Cœlo fœlicitate carere poſſet, ſi diſpoſita hunc in modum mens iſthuc admitteretur: genuinus autem attentioris noſtræ circa excellentiam infinitam contemplationis effectus hic ſit oportet, ut noſtram ſub eâdem tenuitatem ſyncero nihili noſtri ſenſu agnoſcamus, præſtemúſque eam quam debemus venerationem ac reverentiam huic, ut cum ſcriptura loquar glorioſo, tremendóque nomini (hoc eſt, *objecto*) Domino Deo noſtro: quare cùm Deus *Jobum* ex turbine allocutus eſſet, ac quidpiam, ipſi de divina magnitudine declaraſſet, pius hic Philoſophus priores ſuos de Deo ſermones mutavit, faſſúſque eſt effutiiſſe ſe quæ non intelligeret res ſcilicet nimiùm ſtupendas, quas non caperet: cùm itaque doceri à Deo cupiiſſet, exponit quàm facilè ex propiore ipſius

Deut. 28. & 58.

Job. 42. v. 4, 5, 6.

cogni-

cognitione, ad humilem demiſſámque de nobis ipſis opinionem progrediamur : *audivi de te,* inquit is de creatore ſuo, *auditu auris,* ſed oculus jam meus videt te, quare, infert ipſe *abhorreo à me ipſo, & pœnitet me in pulvere & cinere.*

Non equidem ignoro præcipuam hujus excurſionis partem quamdam videri poſſe digreſſionem : quam citò mihi condonabis ſi tam facilè quàm ipſe queam hanc ſi quæ ſit excuſare culpam volueris : cùm enim in eo forem ſtatu in quo Propheta regius cùm dixit, *cor meum ardebat intra me, in meditatione mea exarſit ignis, tunc locutus ſum,* ut tum ipſe dixit, *linguâ meâ,* nec illibenter tam nobile circa argumentum ſtylum exercebam, conabárque in memet ſaltem ipſo excitare eam divinæ majeſtatis admirationem, quæ *obſequii rationalis* ipſi à me debiti pars fortè aliqua eſſe queat : Deo placuit declarare ab offerente laudes, aut, ut mea habet editio, ſacrificia glorificari ſe ; noſtráque pietatis in Deum officia ſcriptura diſertis verbis precum ſacrificia nuncupat : éſtque ſanè cur pro certo habeamus, cùm *vituli* labiorum noſtrorum, ita enim noſtra.

Pſal. 39. &3.

Rom. 12.

*Pſal.*5. v. 25.

Heb. 13. 15.

tra Dei encomia interdum appellantur, commendentur à Deo, mentales has oblationes, quibus ſublimè de tanta excellentia noſtræ vilitati comparata honorificéque, de nobis verò metipſis humiliter demiſſéque ſentimus, non minus ipſi fore gratas: ejuſmodi enim reverentia, piúſque timor, ut cum Apoſtolo loquar, quædam ſunt Dei adoratio in ſpiritu & veritate: quiſquis enim hunc ſeſe in modum exercet, non abſque aliqua animi voluptate comparare ſe *Zachariæ* poterit cùm dicebatur ſorte ipſi obtigiſſe ut thus adoleret, ut Deo offerret ſacrificiorum legis nobiliſſimum, ac puriſſimum genus: ne autem longiùs digrediar; addam tantùm hîc loci, videri mihi nobili me in munere, jucundóque verſari, dum ea ſimul colligere conor, quibus ſtuporis venerationiſque divinorum attributorum ſenſus, qui quidem profundi ſatìs eſſe nequeunt intendantur, ac creſcant: qui inquam profundi ſatìs eſſe nequeunt, cùm quò propiùs infinitam hanc excellentiam, exuberantémque omnis bonitatis fontem cognoſcimus, & adoramus, eo maiora ab ea pluráque derivemus beneficia: hinc eſt quòd Deus in ſacris codicibus de quodam è cultoribus ſuis cui eodem in Pſalmo, varia alia promiſerat benevolentiæ ſuæ teſtimonia,

Heb. 12.28. *Joan.* 4.1.13.

Luc. 1. 9.

monia, hunc in modum loquens introducatur; *quia ſuum in me cor & amorem collocavit, idcircò liberabo eum,*
Pſalm. 91. 14, ——15, 16 exaltabo *eumquoniam cognovitnomen*: *meum* incogitantiâ,quadam aut vitio potiùs præjudiciiſque, aut certè adeò ipsâ argumenti majeſtate profunditatéque inepti reddimur qui magnos in nobisipſis Dei, divinorúmque attributorum ſenſus foveamus ut omninò neceſſe viſum fuerit, varia adhibere non ſemel argumenta variis è locis petita, quibus tum nos ipſi,tum alii allicíantur ad exercitium & ipſis ignotum, & fortè etiam ingratum:quod quidem Apologiæ mihi loco futurum eſt,ſi hoc in tractatu toties hoc officium commendem,quod non proponi tantùm,ſed & inculcari debuit: excurſionem tamen hanc potiùs quàm digreſſionem non continuabo ulteriùs, memor ejus quod initio dicebam, quàm circumſpectè reverentérque de Deo loqui nos oporteat.

Tædii plenum opus foret iis omnibus inſiſtere argumentis quibus immenſa, divinum inter, humanúmque intellectum diſtantia demonſtrari poſſet: rem tantùm ulteriùs illuſtrabo ductâ quadam à majore, & minore luminari comparatione: humana enim ratio, divino intellectui comparata, inſtar Lunæ tantùm eſt,ſi cum Sole comparatio

ratio instituatur: namque ut Luna comparata Soli exigua tantùm stella est, obscuro alienóque lumine lucens suis tam decrementis, quàm incrementis nec non & eclipsibus obnoxia, nigrísque semper maculis aspectu deformis: ita humanæ rationis lux perexigua est divinæ comparata cognitioni, seu cognitioni Dei qui verè in scripturis dicitur, *fons*, ut *pater luminum*; hoc autem ipsum humani intellectûs qualecumque lumen, à quadam à Deo irradiatione oritur, in *cujus lumine videmus lumen*: hoc autem lumen quia participatum tantùm imminuitur, aut augetur, ac sæpè deficit penitus, ac evanescit, aut obscurantibus passionum nubeculis, aut suspensis provocati irradicatoris radiis: quin etiam optimè etiam in statu variè deficit ut uniformiter, pleniúsque illuminare nequeat.

Psal. 36. 19. ——1. 17.

Psal. 36. 9.

Quare omnibus ritè perpensis omninò par est, decétque nos homines omninò circumspectè agere non tantùm cùm Philosophicas de Deo quæstiones proponimus, hoc est cùm de eo disserere audemus, sed tum etiam vel maximè cùm eum laudare volumus: aliud enim est de Deo vera, aliud digna Deo loqui: quam enim perfectissimam illius ideam effingere possumus, ea aptiùs

nostram

noſtram tantæ majeſtatis venerationem, quàm tantæ perfectionis immenſitatem exprimere poterit: quinetiam pares, maximè omnium hominum lynceo notiones, in comprehenſibili Deo, impares futuræ ſunt: nobiliſſima, ſimilimáque quam de Deo cudere poſſumus, idea infinito longiùs intervallo ab ipſo aberit, quàm quodvis à Sole parelium: licèt enim meteorum illud ſplendidum quid, ac ſublime videatur, Solíque, ſine cujus Radiis non producitur adeò ſimile, ut ſtatim illius imago cætera inter meteora appareat, quia tamen nubi, cujus ſtatio prope terram eſt inhæret, infinita penè diſtantia ſub Sole depreſſa intelligitur, quoad ſplendorem, ac magnitudinem, variáque alia attributa: is meo quidem judicio Deum excellentiùs, veriúſque veneratur, qui etiam perfectiſſimas intellectûs ſui ideas, infinitis creatoris ſui perfectionibus infinities inferiores libens agnoſcit, veriùs inquam quam is qui ipſius dotes ſingulares, ac attributa magnâ verborum pompâ deſcripſerit.

Atqui juſta hîc me movet indignatio: ut hîc inſinuem cùm noſtrorum etiam hymnorum, laudúmque ſupremi illius entis pudere deceat, quanto obruendi ſint ii pudore quondam, qui non tantùm negligentiùs, ſed aliquo etiam cum contemptu ac fortè etiam dubitatione de infinito illo, per-

perfectiſſimóque ente loquuntur ; cui ipſaſmet quibus abutuntur facultates ingeniúmque uni debent : divinarum ſanè præeminentia perfectionum meritò nos ab earum celebratione deterreret niſi infinita ejuſdem bonitas earum una foret : non igitur Dei quaſi panegyrim tentabo, aut ſuſcipiam, cùm de eo facilè nimium, ſatis nunquam loqui poſſimus : ſat itaque habuero eas humiliter perfectiones adorare, quarum laudes meam potiùs impotentiam, quàm ipſarum excellentiam exprimerent : cùm, quæ ſumma de ineffabili hoc *objecto* verbis exprimi queunt, vel idcircò eidem exprimendo imparia ſint, quòd verbis exprimi poſſint : quæ quidem aſſertio licèt inter paradoxa numerari queat, hyperbole tamen non eſt : neque enim vel cogitatione numerorum omnium maximum aſſequi poſſumus cùm omnis aſſignabilis duplicari, aut multiplicari poſſit per alios numeros, aut radix eſſe quadrati numeri ac cubici : quo ignoto fortè hactenus tibi exemplo diſcere poteris quemcumque divinæ, puta, immenſitatis conceptum, ut cætera nunc præteream attributa, quia finitum eidem exprimendæ eſſe imparem. æquum igitur eſt ut diſſertationi tandem meæ limites præſcribam, cùm argumentum ipſum nullos admittat.

Totius

Totius Operis Concluſio.

Ex dictis in præmiſſa excurſione, eorum, ut opinor, veritas ſat elucebit, quæ ſub initium hujus diſſertationis diximus de ſumma quàm intellectus humanus Deo debet veneratione; cùm enim plurimas haud dubiè perfectiones poſſideat, quarum nullam nos habemus notitiam, aut etiam ne ſuſpicionem quidem, atque obſcuram admodum earum quæ nobis magis patent, potentiæ inquam, ac ſapientiæ, cúmque liquidò conſtet incircumſcriptos harum limites à nobis attingi non poſſe, quàm ob ſummam multiplicémque imperfectionem noſtram inepti ſumus, ut de Deo præcipitanter, aut audaciùs loquamur, tanquam de objecto quod finitus intellectus, aliorum inſtar objectorum complecti poſſet: quàm profundis autem humilitatis noſtræ ſenſibus affici nos par eſt, cùm perpendimus quantum à ſupremo illo ente diſſiti ſimus? aut potiùs ſub eodem deprimamur, cùm & noſtra ipſius ignorantia, & cognitio, noſtræ in eum pietatis fontes eſſe debeant: noſtra enim neceſſaria ignorantia, perfectionum illius quarum etiam quædam nondum detectæ ſunt, infinitudinem matrem agnoſcit, noſtrá-

noſtráque cognitio id unum præſtat ut minùs ignari conſpicuarum Dei perfectionum ſimus admiratores.

Hæc & ejuſmodi alia ſi ritè perpendamus ſerióque ac ſedulò, ſtatim dilucidè animadvertemus non levem nos tum ignorantiæ, tum arrogantiæ notam incurſuros ſi de divina natura, divinæque cognitionis amplitudine diſſeramus, tanquam de rebus quas introſpicere poſſimus, ac metiri: cùm debeamus quoties de Deo loquimur, ejúſque attributis, vereri ne vel minùs rectè apprehendamus, aut exponamus ipſius perfectiones, néve nimiâ propriæ cognitionis opinione ſat ſupérque credamus ea nos in Deo noſcere, quorum qualemcumque demum habemus notitiam, cùm quaſdam tantùm teneamus notiones, facultatum potiùs noſtrarum limitationi, quàm divinarum perfectionum infinitudini reſpondentes.

Quinetiam Angeli ipſi adeò licèt illuminati, dicuntur in ſcripturis velle libenter introſpicere Evangelii myſteria: unde conjicere licet, quantum ab iis, quæ Scriptura *profunda Dei vocat*, intimè cognoſcendis abſint, & quantò longiùs adhuc ab infinitæ iſtius naturæ comprehenſione diſtent: hinc eſt quòd, cùm in viſione illa majeſtate plena induc-

1 Cor. 13.

Iſaiæ 6.

cuntur

cuntur tanquam adminiſtratorii ſpiritus, aut præſtolatorii circa Dei Thronum exhibeantur facies ſuas alis ſuis cooperientes, ut qui vel nequirent, vel non auderent percellentem divinæ majeſtatis intueri gloriam: quî igitur mortales nos & peccatores infinito ſub eo depreſſi intervallo non morum tantùm perverſitate, ſed & humilitate naturæ irreverenter temeréque de divina eſſentia loqui audeamus, dum non perpendimus immenſam nos inter, Deúmque diſtantiam, quantúmque noſtras ſupra vires ſit meritáque, inſcrutabiles, ac adorandos illius naturæ penetrare receſſus; quantò ſatiùs foret, cum de objectis tantoperè ſupra nos elatis agimus, juſtam inſpirati iſtius poetæ imitari humilitatem, qui dixit, *cognitio hæc mirabilis nimiùm viſa mihi eſt, altior eſt quàm ut aſſequi eam* poſſim; quantò inquam ſatiùs foret erumpere in ſublimem hanc Dei Laudem, ſublimem inquam ſed in ſpeciem tantùm, *qua ſcilicet glorioſum nomen ejus ſupra Laudes omnes dicitur exaltatum?*

Iſa. 6. 2.

Pſal. 136. 6.

Nehem. 9. 5.

F I N I S.

Books Printed for *Richard Davis*, &c.

The Works of Dr. Hammond *in four* Volumes, *in large* Folio.

VOL. I. *A Collection of Diſcourſes chiefly Practical.*

Vol. II. *A Collection of Diſcourſes in Defence of the Church of* England, 1. *Againſt the* Romaniſts, 2. *Againſt other Adverſaries.*

Vol. III. *A Paraphraſe and Annotations upon all the Books of the New Teſtament.*

Vol. IV. *A Paraphraſe and Annotations upon the Books of the* Pſalms. *A Paraphraſe and Annotations upon the ten firſt Chapters of the* Proverbs. MS.

XXXI. *Sermons preached upon ſeveral Occaſions, with an* Appendix *to* Vol. II.

Books

Books written by the Honourable *Robert Boyle*, Esquire.

NEW *Physico-mechanical Experiments concerning the Weight and Spring of the Air*; *published in* English, Anno Dom. 1660.

A Continuation of them, Part. I. 1669.

The Defence of the New Experiments, &c. *against* Franciscus Linus.

The Examen of the Physial Dialogues of Thomas Hobbs, *concerning the Air. These two were published*, A. D. 1661.

The Sceptical Chymist. 1661.

Physiological Essays, together with the History of Fluidity and Firmness, and some other Tracts, Printed 1662.

The Experimental History of Colours begun, A. 1663.

Concerning the usefulness of Experimental Philosophy; *the first Tome*, A. 1664.

The second Tome was Printed, 1669.

A Tract concerning the Origin of Forms and Qualities, 1666.

Though this Tract was turned into *Latine* divers years before the *Genevian* Collection was published, yet was omitted therein, whence it appears, that the Publisher was not very cautious, who affirms in his Preface, That all Mr. *Boyle's* Works

Works are contained in that Volume.

The Experimental History of Cold begun, to which is subjoined a Dissertation concerning Antiperistasis, together with an Examen of Mr. Hobb's *Doctrine about Cold*; 1665.

Hydrostatical Paradoxes; 1666.

The Origin of Forms and Qualities; *the second Edition*; *to which is annexed a Dissertation concerning Subordinate Forms*; 1671.

Tracts concerning the Cosmical Qualities of things; *Cosmical Suspicions*; *the Temper of the Marine Regions*; *the Temper of the Subterranean Regions, and of the Bottom of the Sea*; 1671.

An Essay concerning the Origin and Virtues of Gems; 167?.

A Tract containing New Experiments between Flame and Air; *together with an Hydrostatical Dissertation*; 1672.

Some Essays concerning the wonderfull Subtilty and Efficacy of Effluviums, and their determinate Nature; 1673.

Some Tracts consisting of Observations concerning the Saltness of the Sea; *with a Sceptical Dialogue concerning the Nature of Cold both positive and privative*; 1674.

Tracts containing some Suspicions concerning

ning ſome Occult Qualities of the Air; *with an* Appendix *touching Celeſtial Magnets*, &c. 1674.

An Introduction to the Hiſtory of particular Qualities in the Philoſophical Tranſactions N. 63. p. 2057.

Of the Excellency of the Mechanical Hypotheſis; N. 103. p. 53.

Experiments and Obſervations concerning the Mechanical Production and Origin of ſeveral particular Qualities; *together with ſome Reflexions upon the Hypotheſis of Acid and Alcaly*; 1675.

The Sceptichal Chymiſt, or Chymico-phyſical Doubts and Paradoxes about thoſe Experiments, whereby vulgar Spagyriſts do labour to evince that Sal, Sulphur and Mercury are the genuine Principles of things; *to which*, viz. *in this* 2d. *Edition, ſundry Experiments and Conſiderations are ſubjoined concerning the Producibleneſs of Chymical Principles*; 1680.

A Continuation of New Phyſico-mechanical Experiments; the ſecond Part; 1680.

The Aerial Noctiluca, or ſome New Phænomena *and Proceſs of a Factitious ſelf-ſhining Subſtance*; 1680.

New Experiments and Obſervations made upon the Icy Noctilucar, to which is annexed a Chymical Paradox; 1681.

The End.